

Borgare, bröder och bönder

ARKEOLOGISKA PERSPEKTIV PÅ SKÄNNINGES ÄLDRE HISTORIA

BORGARE, BRÖDER OCH BÖNDER
– ARKEOLOGISKA PERSPEKTIV PÅ SKÄNNINGES ÄLDRE HISTORIA

RIKARD HEDVALL, KARIN LINDEBLAD OCH HANNA MENANDER

Riksantikvarieämbetet
Box 5405, 114 84 Stockholm
Tel 08-5191 8000
www.raa.se

Riksantikvarieämbetet
Arkeologiska uppdragsverksamheten (UV)
Nätbokhandel kundservice
Tel 035-19 75 00
kundservice@arkeologibocker.se
www.arkeologibocker.se
www.arkeologiuv.se

GRAFISK FORM • Britt Lundberg, RAÄ, UV RoT.

ILLUSTRATIONER • Johan Levin, Sven Kjellberg, Erik Brate, Mats Roslund/Annika Jeppsson,
Mats Roslund/Christina Borstam, Mats Roslund/Viveca Rönn, Staffan Hyll, Erik Dahlberg.

GRAFIK • Henrik Pihl, RAÄ, UV RoT. Lars Östlin, RAÄ, UV RoT.

FOTO • Kungliga biblioteket, Gunnar Menander, Hanna Menander, Magnus Stibéus, Rikard Hedvall,
Cecilia Ljung, Berit Wallenberg, Kenneth Svensson, Ann-Charlotte Feldt, Lasse Norr, Arne Gustafsson,
Pål-Nils Nilsson, Kenneth Jonsson, Gabriel Hildebrand, Karin Lindeblad, Annika Konsmar,
RAÄ, UV Öst och Riksarkivet.

OMSLAGSBILD • Rikard Hedvall, RAÄ, UV Öst.

Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriet Gävle 2012. Medgivande I 2012/0744.

Kartor även från Linköpings stadsbibliotek och Mjölby kommun.

TRYCK • Kaigan AB, 2013.

© 2013 Riksantikvarieämbetet

1:1

ISBN 978-91-7209-674-5

Innehåll

Förord 5

Arkeologi i Skänninge – en kort historik 9

Karin Lindeblad

STORGÅRDARNA 17 – ETABLERING OCH EXPANSION

Skänninge i landskapet 19

Johan Berg

Runstenar och tidigkristna gravmonument 43

Cecilia Ljung

Ett kyrkligt centrum 63

Rikard Hedvall

Storgårdar under vikingatid och tidig medeltid 87

Johanna Bergqvist och Karin Lindeblad

Hantverkare och varuutbyte 105

Ann-Charlott Feldt och Ann-Lili Nielsen

Trälars tysta kunskap 119
– keramikproduktionens sociala kontext

Mats Roslund

Storgårdarna – etablering och expansion 135
– en sammanfattande diskussion

Karin Lindeblad

STADSLANDSKAPET 145 – FÖRUTSÄTTNINGAR, FÖRÄNDRINGAR OCH VARIATIONER

Borgarnas stad 147

Rikard Hedvall och Claes Westling

Stadens hantverkare, gillen och marknader 173

Pär Karlsson och Claes Westling

Dominikankonventet S:t Olof 191

Hanna Menander och Caroline Arcini

Med bidrag av Mathias Bäck, Annica Cardell,

Jens Heimdahl och Maria Vretemark

Biskopens gårdar i Skänninge 229

Magnus Stibéus

Tidiga tegelbyggare i Östergötland 259

Annika Konsmar

Stadsbornas odlingar 271

Sofia Lindberg och Karin Lindeblad

Med bidrag av Claes Westling

Stadslandskapet – förutsättningar, förändringar och variationer
– en sammanfattande diskussion

Göran Tagesson

Urbanisering och stad
– några slutkommentarer om Skänninge 311

Hans Andersson

Referenser 317

Fig 31. Bjälbo kyrktorn uppfördes av Folkungaätten. När det uppfördes på 1220-talet var det indelat i sex våningsplan. Tornet har bland annat använts som magasin, klockvåning och i ett av våningsplanen finns det en eldstad, som visar att man också har kunnat bo här. De tre nedersta våningarna har dubbla rum och flera av dem är dessutom välvda. Fotot är taget från den plats där Folkungaättens sätesgård antas ha legat. FOTO RIKARD HEDVALL.

Ett kyrkligt centrum

Rikard Hedvall

Skänninge var redan från början av 1000-talet en plats med en tydlig kristen prägel, med två tidiga kyrkor. Gravmonument från S:t Martin kan dateras till 1000-talets förra hälft medan de från Allhelgona är något yngre. En tredje kyrkogård var i bruk senast under 1100-talet, vid platsen för det senare S:t Olofs konvent. Kyrkorna S:t Martin och Allhelgona låg på samma ås på var sin sida om Skenaån, som brutit genom åsen. S:t Olof låg i ett något flackare höjdläge längre österut. Vid slutet av 1200-talet uppfördes den nya stadskyrkan Vår Fru, en byggnad som än idag dominerar Skänninges stadsbild.

I staden grundades även två dominikankonvent, S:t Olof år 1237 för män och på 1270-talet S:t Martin, för kvinnor och som från sen medeltid kom att benämnas S:ta Ingrid efter grundaren. Till det sistnämnda konventet ingick bland annat den äldre S:t Martinkyrkan i donationen för instiftandet av konventet, liksom den gård som kyrkan bör ha tillhört. Med stor sannolikhet donerades även en gård med tillhörande kyrka och kyrkogård för instiftandet av S:t Olofs konvent (Menander & Arcini i denna volym).

Från åtminstone 1230-talet hade Skänninge en viktig roll i den kyrkliga organisationen. Av landskapets tre ursprungliga prosterier utgjorde Skänninge basen för det västra prosteriet, medan Linköping och Söderköping var de två andra orterna (Schück 1959:214). Omkring år 1270, efter domkapitlets inrättande, kom skänningeprosten att bli ärkedjåkne, domkapitlets näst högsta ämbete efter domprost (Schück 1970a:69). Med stor sannolikhet var det Allhelgona som var prostkyrka.

Utanför staden anlades ett spetälskehospital med ett tillhörande kapell, S:ta Katarina. Det ska ha grundats under Magnus Minneskölds levnad, och han anses ha dödats i slaget vid Lena år 1208 (Schück 1970a:69). Det andra östgötska hospitalet uppfördes i Söderköping. Östgötar bosatta väster om Stångån, som drabbats av spetälska, hänvisades till Skänningehospitalet medan de övriga i Östergötland fick söka sig till Söderköpings hospital. På 1380-talet anges att hospitalet även var till för barn (SDHK 12043). Kapellet, som är arkeologiskt undersökt, hade en nästan kvadratisk planform på 10x12 meter. Det var uppfört i gråsten och innehöll dessutom flera runstensfragment (Kjellberg & Lundberg 1970:60ff). Även vid Helgeandshuset kan det ha funnits ett kapell. Institutionen, som låg i utkanten av den medeltida staden, i närheten av dagens Järnvägsparken, anges som nybyggt år 1331 (SDHK 3838).

I följande text har jag valt att behandla de fyra kyrkorna/kyrkplatserna Vår Fru, Allhelgona, S:t Martin och S:t Olof. Konventskyrkan S:t Olof från 1200-talet behandlas vidare

Fig 32. Foto över Skänninge stad från väster med de medeltida kyrkorna och hospitalskapellet markerade. Det ungefärliga läget för Helgeandsgården har markerats med 1. Det är inte känt om institutionen rymde ett separat kapell. Av kyrkorna återstår endast Vårfru, 2, efter det att Gusav Vasa gett order om att riva konvents kyrkorna S:t Martin och S:t Olof år 1547, 3 och 4, och Allhelgona år 1552, 5. Ruinerna efter S:t Martins konvent och hospitalskapellet, 6, är konserverade. Frånsett kyrkogårdarna så har det också påträffats områden med gravar utanför dessa. På fotot har två sådana områden med flera gravar markerats, 7 och 8. Ensamliggande gravar har också påträffats i staden, dels en på Stora Torget, en vid Järntorget och en vid S:t Olofs konvent 9, 10 och 4. Vid de arkeologiska undersökningarna vid Motalagatan har också enstaka människoben och ett fragment från ett tidigkristet gravmonument påträffats, 11.

FOTO RIKARD HEDVALL, RÅÅ, UV ÖST. GRAFIK HENRIK PIHL, RÅÅ, UV ROT.

av Menander & Arcini i denna volym. De tidiga kyrkorna och kyrkogårdarna är viktiga bland annat för förståelsen av det tidigmedeltida Skänninge, medan Vårfrukyrkan är en viktig del i diskussionen om den högmedeltida staden. Jag kommer även att belysa områden med gravar och ensamliggande gravar som saknar tillhörighet till någon känd kyrka och kyrkogård. Kyrkorna är i flera fall beskrivna i Skänninge stadsmonografi, men sedan den publicerades år 1929 (omarbetad 1970) har flera arkeologiska undersökningar genomförts framför allt på samtliga kyrkogårdar. Detta material har aldrig sammanställts och tolkats.

I texterna i denna publikation har vi valt att benämna de tre tidiga kristna begravningsplatserna vid S:t Martin, Allhelgona och S:t Olof som kyrkogårdar. Även om det i dagsläget inte finns några klara belegg för att det fanns kyrkor här initialt, vet vi att det uppfördes kyrkor där senare. Det är dock min uppfattning att det redan tidigt uppfördes träkyrkor på dessa platser.

Det material som jag använt i arbetet utgörs av rapporter, ritnings- och kartmaterial. Dessutom görs en kort utblick i det omgivande kyrkolandskapet. Förhoppningsvis bidrar studien till en bättre förståelse av Skänninge som ett kyrkligt centrum, dels under tidig medeltid och dels under högmedeltid då en stor förändring skedde.

Tidigkristna gravmonument och tidiga kyrkor

I Östergötland finns det klart största antalet tidigkristna gravmonument i landet (se vidare Ljung i denna volym). En inventering av landskapets gravmonument genomfördes för några år sedan, varvid 35 kyrkplatser registrerades som fyndplatser (Hedvall och Menander 2009). Två av dessa platser finns i Skänninge, på ömse sidor om ån, S:t Martin och Allhelgona. Även vid Vårfrukyrkan finns några fragment men dessa tolkas härröra från någon av de förra kyrkorna. Inventeringen visade också att monumenten förekommer vid flera av kyrkorna i ett område från Skänninge och västerut till Vadstena, därifrån ner till Västra Tollstad och Heda i söder. En kyrkplats söder om Skänninge och en i norr finns också representerade, Högby respektive Västra Stenby (tidigare Kälvesten), i övrigt saknas tidigkristna gravmonument i de närmaste omgivande socknarna åt söder, öster och norr (Hedvall 2009a). Ytterligare ett stycke österut återfinns dock kyrkplatser med gravmonument. Det finns alltså ett område i landskapet, i nordsydlig riktning direkt öster om Skänninge, där dessa monument i stort sett saknas. Skänninge hamnar därmed i östra utkanten av inte bara landskapets utan landets i särklass rikaste område med tidigkristna gravmonument. Det är endast i detta område som tidigkristna gravmonument har påträffats på sin ursprungliga plats, nämligen i Heda, Klästad och två monument i Skänninge (Hedvall 2001:223; Wallenberg 1984; Hedvall 2013). En av de två gravhällarna i Skänninge har man i ett senare skede lyft på för att begrava ytterligare två personer under den. Detsamma gäller för gravmonumentet i Heda.

Lars Ersgård har hävdad att gravmonumenten ursprungligen restes på några få stora tidigkristna kyrkogårdar som i Alvastra och S:t Lars i Linköping. Därifrån skulle man senare ha distribuerat delar av monumenten till andra kyrkplatser i landskapet för att där sekundärt användas för annat ändamål (Ersgård 2006:92ff). Men liksom Ljung påpekade i den föregående artikeln saknas det empiri för detta. Jag menar istället att fyndplatserna för gravmonumentet med största sannolikhet visar var gravmonumentet ursprungligen varit resta, med undantag för Vår Fru, och att det vid dessa kyrkogårdar troligen också funnits kyrkor vid denna tid. Ett exempel på detta finns från en undersökning i Klästad, mellan Skänninge och Vadstena, där en kyrka samtida med gravmonumentet har undersökts. I några andra fall finns indikationer på samtida träkyrkor, som till exempel i Herrestad och Rogslösa, sydväst om Vadstena (Hedvall 2009a:280f).

I området väster om Skänninge har det uppförts mycket tidiga stenkyrkor. Några av dessa byggdes redan i början av elvahundratalet och flera strax efter århundradets mitt (Bonnier 1996, Eriksson 2006). Även här visar korridoren öster om Skänninge en annorlunda bild. Kyrkorna är här byggda något senare, i slutet av 1100-talet och fram till 1200-talets mitt (Hedvall 2009a).

I det här sammanhanget framträder Skänninge med sina två, och senast från 1100-talet tre, tidiga kristna kyrkogårdar som något alldeles unikt i landskapet. Sett utifrån förekomsten av tidigkristna gravmonument, men också tidiga stenkyrkor, är dock Skänninge placerad perifert i detta tidigkristna landskap.

Allhelgonakyrkan

Den 29:e mars 1552 beslutade Gustav Vasa att byggmästaren vid Vadstena slott, Joachim Bullgrijnn, skulle riva Allhelgonakyrkan. Den hade då en gotisk planform. Förutom vapenhus och sakristia ingick också ett torn, eventuellt med samma bredd som långhuset. Hela byggnaden var cirka fyrtio meter lång. Det här var den bild av byggnaden som framkom efter friläggandet av stora delar av dess murverk vid undersökningarna år 1957, 1959 och

1961 (Ljungstedt 1959a; Lindqvist 1961a; 1970). Undersökningarna visade att i stort sett endast långhusmurarna fanns kvar från den ursprungliga stenkyrkan. Koret var rivet och ett nytt, längre och med samma bredd som långhuset, hade byggts till i början av 1300-talet. Endast vissa partier i kyrkan undersöktes i sin helhet ner till orörd mark.

Vid undersökningarna påträffades också drygt 20 fragment av tidigkristna gravmonument och ett senvikingatida mynt (Henrik II 1014–24), vilket visar att det fanns en kristen kyrkogård här under 1000-talets första hälft och sannolikt också en samtida kyrka. En stenrad som påträffades i kyrkoruinen parallellt med den norra långhusmuren, har föreslagits kunna vara en syll till en äldre kyrka. I den östra delen av långhuset påträffades en större sten och en stenpackning som tolkades kunna ha utgjort en förhistorisk grav. Det fanns dock inga brända ben eller brandlager i den del av stenpackningen som undersöktes (Lindqvist 1970:134ff).

Herman Schück menade att Östergötland ursprungligen var indelat i tre prosterier. Sätena för dessa prostar fanns i Söderköping, Linköping och Skänninge. År 1232 omtalas prosten i Skänninge (Schück 1959:216). Prosterierna verkar redan under 1300-talet ha delats upp i flera mindre prosterier. För landskapets västra del bildades i slutet av 1300-talet även Vadstenas och Lysings prosterier (Schück 1959:216, 218). Det har allmänt antagits att det var just Allhelgona som var prosterierkyrka, bland annat utifrån dess väl tilltagna dimensioner (se vidare Schück 1959:217). Kyrkan kom också att bli Skänninges sockenkyrka på 1100- eller 1200-talet då sockenorganisationen etablerades. I ett diplom från 1270- eller 1280-talet omnämns "parochia skæningiensis" och tillhörande sockenbor som var bönder, respektive svenska och tyska köpmän (DSI 901). I samband med Vårfrukyrkans tillkomst, omnämnd tidigast år 1300, kom dock socknen att delas i två delar. Vårfrukyrkan blev stadens kyrka medan den gamla kyrkan blev den nya Allhelgonasocknens kyrka (Schück 1929:68).

Allhelgonakyrkans prästgård angavs år 1414 ligga på biskopens tomt. I andra källor omtalas biskopens tomtmark i staden, men var prästgården låg anges inte. Herman Schück menade att detta kan tolkas som att kungen tidigt donerat en gård och mark till biskopsbordet (Schück 1959:377f).

Långhus och torn

Kyrkans långhus har varit uppmurat med tunna kalkstensskift, ett byggnadsskick som har sina paralleller i flera av de tidigt byggda kyrkorna i Östergötland, till exempel Herrestad och Örberga. Murverken i dessa båda kyrkor, liksom i Allhelgona, saknar sockel. Murarna vilar snarare på en sula, utdragen i två skift i form av trappsteg. Vid undersökningen av Allhelgonakyrkan påträffades svårtolkade murar i långhusets västra del, som kan ha ingått i ett västverk (Lindqvist 1970:133).

Utifrån en tidigare utförd undersökning, då tornets nordvästra hörn frilades, har tornets invändiga längd uppmätts till 9,2 meter. Tornmuren var 1,40 meter bred vilket innebär att tornets längd uppgått till cirka 10,6 meter och bredden cirka 11 meter. Tornmurens kalkstenar var dubbelt så tjocka som de i långhusmurarna (Lindqvist 1970:128, 130). Detta kan indikera att tornet är uppfört något senare än långhuset. I samband med ytterligare en undersökning har murverk påträffats väster om kyrkan (Feldt 1990a). Detta har satts i samband med en källare under ett befintligt bostadshus, men en troligare tolkning är att det rör sig om den södra och västra muren till Allhelgonakyrkans torn. Mellan tornet och kyrkogårdsbegränsningen har det då endast varit ett mellanrum på cirka 4–5 meter. I samband med en undersökning hösten 2011 har tornets bredd tolkats ha varit indraget en

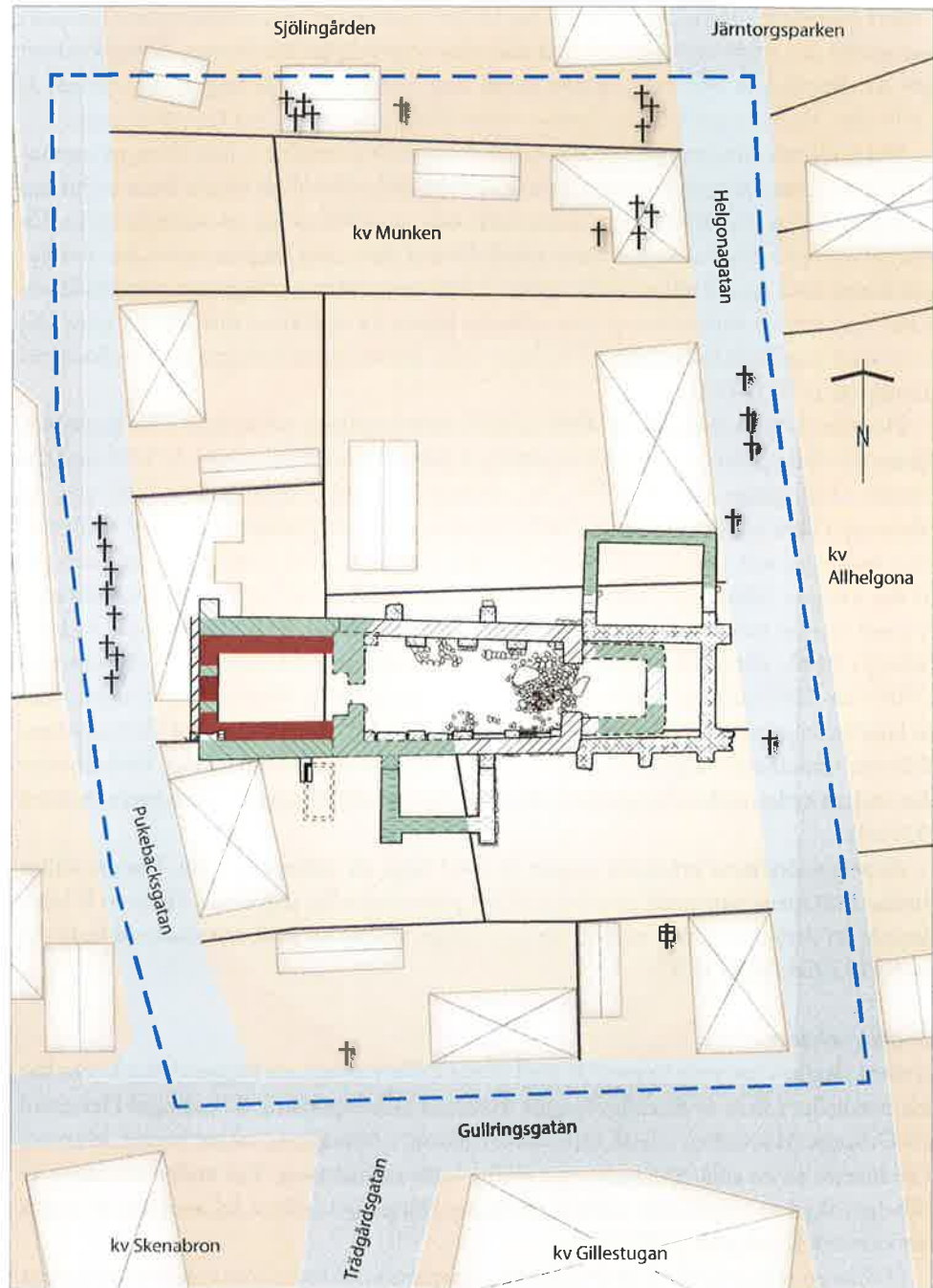

Fig 33. Planritning över kvarteret Munken och Allhelgonakyrkan. De ofyllda murpartierna motsvaras av de i slutet av 1950- och början av 1960-talet framgrävda partierna (Lindqvist 1970a:128). Grön markering visar de hypotetiska mursträckningar, som i samband med undersökningarna, tolkades vara fortsättningen på de framgrävda murarna. De bruna markeringarna är tolkningar av senare undersökningsresultat, där tornet föreslås ha varit något smalare (Magnusson 2012). Längst i väster (skrafferad yta) visas en tolkning av äldre undersökningsresultat där tornet föreslås ha haft en något större utbredning västerut. I koret som utvidgades på 1300-talet, syns de fragmentariska romanska kormurarna. På planen har också det ungefärliga läget av påträffade skelett på kyrkogården markerats med ett kors och den ungefärliga begränsningen av kyrkogården har utifrån dessa samt kyrkogårdsmarkeringen på biskop Benzeliuss karta ritats in (år 1733, fig 34). Delvis omarbetad planritning efter Magnusson 2012. Planritningen över Allhelgonakyrkan är ursprungligen upprättad av Sune Ljungstedt 1959 och kompletterad av Gunnar Lindqvist 1961. GRAFIK HENRIK PIHL, RAA, UV ROT.

murbredd på varje sida i förhållande till långhuset. Därmed föreslås det bara ha varit cirka 7,5 meter i bredd (Magnusson 2012:8). Planmässigt skulle det i så fall, med dess långsmala form och storlek, likna S:t Lars torn i Linköping. Svårigheter med rektifieringen av de äldre undersökningarna resulterar i att detta inte går att klargöra i dagsläget.

Äldre kor

I den södra delen av det yngre koret fanns ett mindre parti av den äldre kormuren kvar. Ett antal större stenar, som troligen är resterna efter det äldre korets grund i öster, visar att den invändiga längden kan ha varit drygt fem meter. Om koret hade avslutats med en absid i öster gick inte att avgöra eftersom en senare källarnedgrävning hade förstört detta parti. Den invändiga korbredden har varit cirka 4,6 meter (Ljungstedt 1959a, Lindqvist 1970:127ff). De äldsta mynten som påträffades och som kan knytas till den äldre stenkyrkan var präglade i slutet av 1100-talet (Lagerqvist 1970:137).

Yngre kor och förändringar av långhuset

Det yngre koret hade strävpelare murade i förband, vilket betyder att detta valvslagits direkt då det byggdes. Det har haft två travéer och långhuset, som sannolikt valvslogs samtidigt, försågs med fyra smala travéer (Lindqvist 1970:129, 133). Långhusets västligaste travéer verkar ha avvikit i utseende. I rivningsmassorna hittades i denna del en annan typ av ribbtegel och golvtteglet var av ett annat format än i den östra delen av långhuset och koret. Utifrån myntfynd på tegelgolvet tolkades detta ha tillkommit i mitten av 1300-talet.

Även det tillbyggda koret, som Lindqvist daterar till 1310-talet, har haft ansenliga dimensioner. Den invändiga längden var 9,25 meter och bredden 7,5 meter. De äldsta mynten i det nya koret härrör från 1320-30-talet, varför en något senare datering kan föreslås. Varken vapenhus eller sakristia har kunnat dateras, men det står klart att sakristian har byggts till efter det att det nya koret färdigställts (Ljungstedt 1959a).

Kyrkogård och gravar

År 1733 upprättade biskop Benzelius en karta över Skänninge, där han markerade flera olika grunder och murar i sten. Vid kvarteret Munken ritade han in murar som han ansåg vara resterna efter Allhelgonakyrkans bogårdsmur. Det här är den enda kända avbildningen av kyrkogårdsbegränsningen. Den har också visat sig överensstämma utbredningsmässigt med påträffade gravar i området. I ett tidigare utfört rekonstruktionsförslag, över kyrkogårdens utbredning, har även grannkvarteret Allhelgona föreslagits ha ingått i kyrkogården utifrån ett dike som tolkades kunna ha utgjort kyrkogårdsbegränsningen (Feldt 2001a). Feldt har inte använt sig av Benzelius kartmaterial vid sitt rekonstruktionsarbete. Det faktum att det aldrig har påträffats några gravar i detta kvarter visar, tillsammans med Benzelius karta, att detta förslag kan förkastas. Benzelius dokumenterade mur kringgårdar kvarteret Munken, förutom dess nordligaste del.

Den östra kyrkogårdsbegränsningen har gått i Helgonagatan, som alltså inte har något medeltida ursprung. År 1575 omnämns gatan för första gången i samband med Sven Knivsmeds gård (SA 20,131). Ett mindre antal skelett har påträffats i gatan i samband med flera arkeologiska undersökningar. Dessutom har även en av korets strävpelare dokumenterats i den senare gatumarken (Bergold & Ramström u å; Lindqvist 1960b). Resultaten visar därmed hur pass nära det yngre koret kom att ligga kyrkogårdsgränsen.

Benzelius mur följer Pukebacksgatan i väster. Begränsningen har också konstaterats vid ett flertal undersökningar genom att skelett har påträffats i gatans östra del men inte i dess

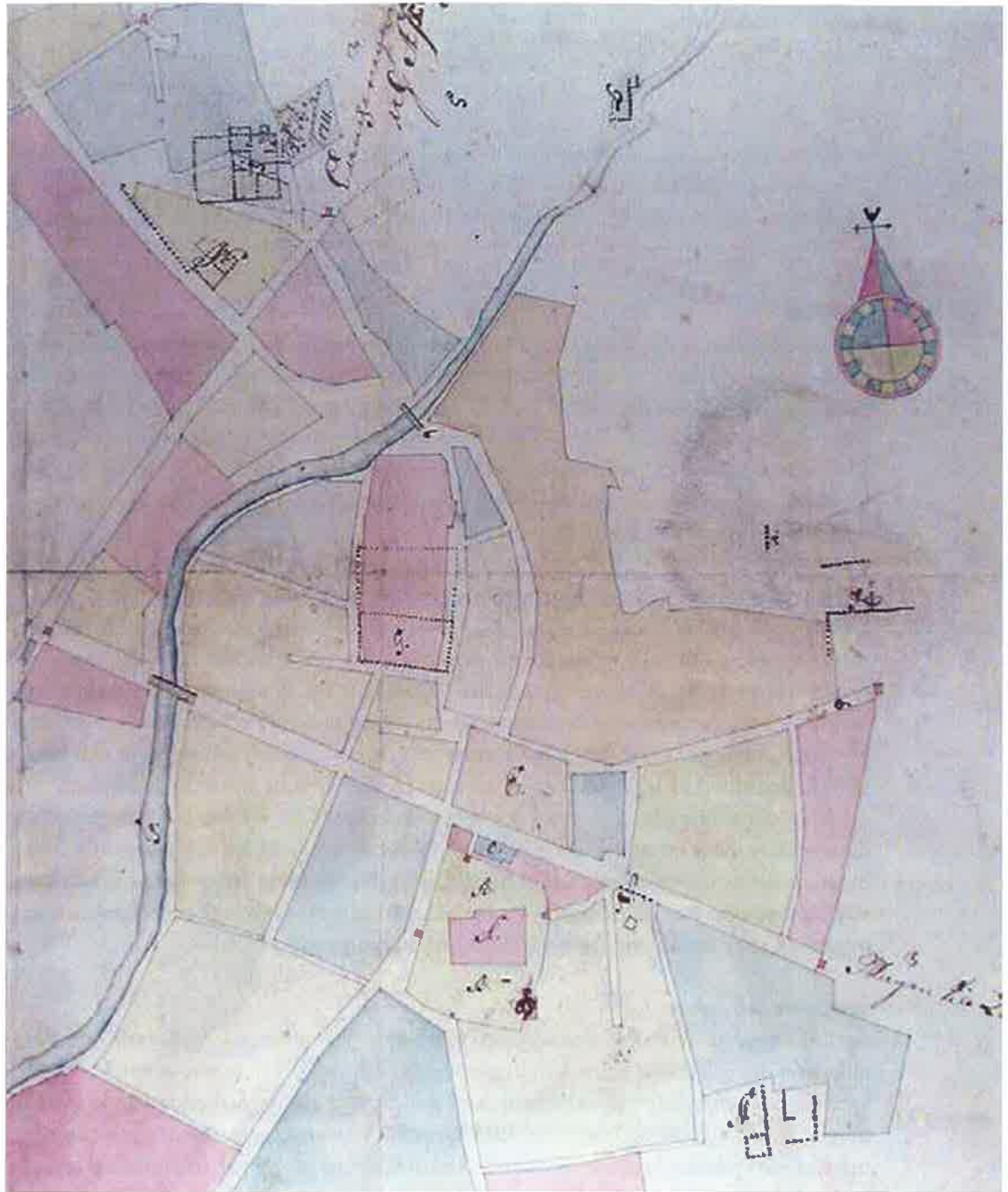

Fig 34. Utsnitt av biskop Benzelius karta över Skänninge från år 1733. Söder om ån syns den inprickade kyrkogårdsmuren vid Allhelgonakyrkan. Streckningen tvärs över kyrkogården är troligen resterna av kyrkans ena långsida. Benzelius nämner i sin beskrivning till kartan att en gammal man berättade att det rörde sig om Allhelgonakyrkans kyrkogårdsmur. Längre norrut syns bland annat murar tillhörande S:t Martins konvent och i öster olika murar vid S:t Olofs konvent. Linköpings stadsbibliotek, arkiv G28:2.

västra, vilket betyder att kyrkogården slutat mitt i dagens Pukebacksgatan. Äldre gatubläggningar har inte påträffats, vilket betyder att gatan anlagts i ett senare skede (Lindgren-Hertz 1989a; Feldt 1991; Ljungstedt 1959b). Det är dock högst troligt att gatan funnits tidigare men legat något förskjutet åt väster med tanke på den bebyggelse som påträffats där (Hedvall & Westling i denna volym). Vid Ljungstedts undersökning påträffades på en tolv meter lång sträcka i Pukebacksgatan tätt liggande skelett. Skeletten låg i höjd med tornets västfasad, som bara legat några meter öster därom. Den förhöjda gravtätheten kan därmed förklaras med närheten till kyrkobyggnaden.

På Sundvalls stadskarta från år 1713 anges en 'Hällgona kyrkemuhr' söder om Gullringsgatan (Kjellberg & Lundberg 1970:55). Eftersom ett flertal äldre bebyggelseämningar påträffats i gatan men däremot inga gravar eller skelett (Bergold & Ramström u.å.) bör denna mur inte ha utgjort Allhelgonakyrkans kyrkogårdsmur, utan tillhört någon profan bebyggelse på en stadsgård, eller vilket verkar troligare, den tidigmedeltida förmodade storgården. En stenmur längre ner mot ån, som tolkas kunna ha ingått i storgården, kan ha utgjort en förlängning av denna mur (Cnattingius 1959). I andra riktningen finns också ett parti av en stenmur som kan ha ingått. Den påträffades vid Helgonagatan (Bergold & Ramström u.å.). Bebyggelseämningarna i Gullringsgatan indikerar dessutom att gatan inte är tidigmedeltida.

I norr löper Benzelius inritade kyrkogårdsmur utmed en tänkt förlängning av den numera försvunna Kjällegatan i kvarteret Allhelgona, som markerats söder om tomt 86 på Bergers stadskarta från år 1795 (fig 76). Vid en tänkt förlängning av denna gata genom kvarteret Munken har kalkbruksklumpar påträffats som kan vara rester efter en murad bogårdsmur. Vid undersökningen syntes ett tydligt lagerskilje. Söder om skiljet, mot kyrkan, påträffades flera gravar medan det saknades gravar norr därom (Felt 2001a).

Resultaten från denna genomgång visar att kyrkogården i stort har rymts inom nuvarande kvarteret Munken förutom den nordligaste, lägst liggande delen av kvarteret. Kyrkogården har varit cirka 75 meter i nord-sydlig riktning och cirka 50 meter i öst-västlig riktning. Ytan har därmed varit cirka 3750 m². Om detta rör sig om den ursprungliga kyrkogården eller om den utvidgats vid något tillfälle går inte säkert att avgöra. Placeringen av armarna på de döda, som typologiskt skulle kunna indikera när de döda blev begravda, har endast i undantagsfall angetts i den arkeologiska dokumentationen. Det troliga är ändå att det rör sig om den ursprungliga utbredningen.

Kyrkan var placerad mitt på kyrkogården i öst-västlig riktning med endast några meter till kyrkogårdsmuren i öster och i väster. Från kyrkan till den norra kyrkogårdsmuren var det knappt 40 meter och åt söder mot Gullringsgatan cirka 25 meter. Detta kan tolkas som att det finns tillräckligt med utrymme norr om stenkyrkan, och att en äldre träkyrka kan ha legat på denna plats. Kyrkans inklämda läge mellan kyrkogårdsbegränsningarna i öst och väst kan indikera att det i dessa riktningar redan fanns en äldre profan bebyggelse, som man tog hänsyn till vid etableringen av kyrkan och kyrkogården. Vid undersökningar i kvarteren i anslutning till Allhelgonakyrkan har tidigmedeltida kulturlager, konstruktioner och föremål påträffats som kan vara spår av denna bebyggelse (se vidare Bergqvist & Lindeblad i denna volym).

Sammanfattningsvis kan det konstateras att tidigkristna gravmonument från 1000-talet visar att det funnits en kristen kyrkogård vid denna tid och därmed sannolikt även en kyrka i trä. Kyrkan bör ha uppförts i anslutning till en större gård. Adolf Schüek har tolkat olika företeelser i Skänninge, som regalt patronat, mynthus och biskopligt ägande, som belägg för kunglig närvaro. Man skulle bland annat utifrån detta kunna tolka Allhelgonakyrkan som en gårdskyrka vid en av kungens gårdar på 1100-talet. Dessförinnan bör gården ha tillhört någon ur de lokala aristokratiska ätterna i landskapet.

Allhelgonas kyrkogård var sannolikt redan från 1000-talet mycket stor. Skänninges expansion under 1200-talet kan i och för sig paradoxalt nog ha framkallat ett behov av en större kyrkogård men samtidigt skedde, både i staden och i det omgivande landskapet, en kyrklig expansion, som bör ha medfört att många människor kunde bli begravda på andra kyrkogårdar än Allhelgona.

Storleken på de äldsta kyrkogårdarna i Östergötland är med några få undantag inte kända. Med den kunskap vi har idag framstår Vreta och S:t Lars i Linköping som de kyrkor som har haft de ojämförligt största kyrkogårdarna. Vid S:t Lars har det påträffats gravar i

ett 12 000 m² stort område och i Vreta inom ett 8500 m² stort område (Curman & Lundberg 1935; Karlsson muntlig uppgift). Ett par andra exempel finns. Kryptkyrkan i Alvastra har haft en cirka 3000 m² stor kyrkogård (Ersgård 1996:13), Örbergas kyrkogård kan uppskattas till 7500 m², Klåstads kyrkogård var under 1000- och 1100-talet cirka 2500 m². Inom Örbergas kyrkogård har det också funnits bebyggelse av profan karaktär. Trots att de kända storlekarna på kyrkogårdarna är få, framstår Allhelgonakyrkans kyrkogård som jämförelsevis stor i ett östgötskt perspektiv, men långt ifrån den största.

Den förmodade träkyrkan vid Allhelgona ersattes av en kyrka i kalksten, sannolikt redan under 1100-talets förra hälft. Samtidigt eller strax därefter försågs kyrkan med ett av landskapets största torn. Även stenkyrkans långhus var anmärkningsvärt stort. Med de inre måtten 16,7x8 meter fanns få paralleller i Östergötland vid denna tid (fig 35). Endast klosterkyrkorna i Vreta och Askeby samt domkyrkan i Linköping var egentligen större (Lindqvist 1970:133). Intressant att notera är att även de två nämnda klosterkyrkorna ursprungligen bör ha varit kungsgårdskyrkor.

Långhus		
Kyrka	Långhusets storlek	Referens
Allhelgona i Skänninge	16,7x8	Lindqvist 1970
S:t Lars i Linköping	13x9	Zachrisson 2007:120f
Askeby	18x8	Nisbeth 1993
Örberga	8x6	Bonnier & Ullén 1998:2
Herrestad	11x8	Boström & Eriksson 1992:2
Hagebyhöga	13x8	Eriksson 1990:2
Bjälbo	22x7,7 OBS inklusive kor	Broccman 1760:728
Kaga	11x7	Cnattingius 1997:2
Vreta	16x12 OBS treskeppig	Curman & Lundberg 1935:27
Domkyrkan i Linköping	20x17 OBS treskeppig	Cinthio 1986 plansch 76-78

Fig 35. I tabellen presenteras storleken på ett antal östgötakyrkors långhus från 1100-talet, som jämförelser till storleken på Allhelgonakyrkans långhus. Samtliga anger invändiga mått och flera är uppmätta utifrån småskaliga byggnadsritningar och därmed inte så exakta. Gunnar Lindqvist har också gjort storleksjämförelser med några av dessa kyrkor (Lindqvist 1970a:133).

Med tanke på kyrkans centrering på kyrkogården i öst-västlig riktning, är det rimligt att tänka sig att tornet varit planerat redan från början. Olikheter i materialval mellan långhus och torn kan dock ses som en indikation på att tornet är yngre. En parallell till detta kan ses i Herrestads kyrka, där kyrkan byggdes med tunna kalkstensskift i början av 1100-talet medan tornet uppfördes med betydligt kraftigare kalkstenar i århundradets slutskede (Eriksson 2006:43). Tornet var också väl tilltaget. Utvändigt mätte det nästan elva meter i längd och eventuellt även i bredd, väl jämförbart med Östergötlands mäktigaste kyrktorn. S:t Lars kyrktorn i Linköping från 1180-talet är cirka 12x8 meter (Eriksson 2006:68; Zachrisson 2007:128) och Bjälbos torn från 1220-talet är cirka 10x10 meter (Eriksson 2006:25).

Efter att ha fungerat som gårdskyrka kom Allhelgona sannolikt också tidigt att bli prostämbetets kyrka i Skänninge. Möjligen har den också tidigt haft någon form av överordnad ställning som huvudkyrka, i förhållande till andra kyrkor inom ett större område. År 1326 lades Allhelgonakyrkan som annexkyrka under S:t Martins konvent, och det kan tolkas som att den därmed upphörde att vara prostkyrka (Schück 1959:217). De stora ombyggnadsarbetena i och av kyrkan verkar ha påbörjats i samband med detta övertagande. Skillnaderna i långhusets västra del och det övriga långhusrummet skulle kunna tolkas som

att detta västliga parti utgjort en privat del för kyrkans patronus. Den sena dateringen av byggnadsarbetena talar däremot inte för att det skulle röra sig om en privat investering så sent. Det gör inte heller det faktum att kyrkan vid denna tid var lagd som annexkyrka under S:t Martin. Vid den här tiden fungerade sannolikt kyrkan enbart som sockenkyrka för de sockenbor som levde på landsbygden, eller i vilket fall för betydligt färre kyrkobesökare än tidigare eftersom även Vårfrukyrkan nu var i bruk. På 1270-talet omnämns staden och den omkringliggande landsbygden som Skänninge socken, men efter 1200-talets slut har socknen delats upp i två delar Allhelgona socken och Skänninge stad (Schück 1970b:74). Om det nu var konventet som investerade i ett nytt kor och nya valv i kyrkan, kan man fråga sig varför. Någon större inkomstkälla för konventet kan kyrkan knappast ha varit. Möjligen rörde det sig om en allmän trend. Vårfrukyrkan och S:t Martin var nybyggda vid den här tiden och efter en brand i slutet av 1200-talet vid S:t Olof kan även den kyrkan ha kommit att moderniseras. De här kyrkorna var byggda enligt den nya tidens ideal där ljus och öppnare rum eftersträvades. Det nyuppförda koret i Allhelgonakyrkan efterlevde detta ideal genom att det dels byggdes längre dels också fick samma bredd som långhuset.

S:t Martin

I ett brev, som anses ha utfärdats på 1270-talet, omnämns S:t Martin i Skänninge för första gången (fig 18). Det är troligt att S:t Martins kyrka då ägdes av någon i Elofssönernas ätt, möjligen till och med av Ingrid själv. Kyrkan kom med stor sannolikhet att ingå i det dominikankonvent som grundades här på 1270-talet och som kungen utfärdade ett skyddsbrev för år 1282 (SDHK 1219). Men kyrkplatsen hade då redan varit i bruk i mer än 200 år. Liksom Allhelgonakyrkan bör S:t Martins kyrka ha uppförts som privatkyrka i anslutning till en storgård. Gravmonument från kyrkogården kan genom ¹⁴C-datering av skelettmaterial och på stilistiska grunder dateras till tiohundralets förra hälft och en kyrka bör ha funnits samtidigt (Hedvall & Karlsson under arbete). Adolf Schück föreslog att den kan ha varit kungsgårdskyrka, gilleskapell eller församlingskyrka innan den tillföll konventet (Schück 1926:188 not 1).

Vid en undersökning år 1929 frilades murarna till en gotisk salkyrka som varit cirka 26 meter lång och tio meter bred när den revs vid reformationen (Cnattingius 1929). Kyrkans planform är gotisk med långhus och kor med samma bredd. Invändigt verkar det dock ha funnits en triumfbåge som då delvis delat av det annars öppna kyrkorummet. Utifrån planformen bör inte kyrkan vara äldre än från 1200-talets senare hälft. Myntfynden från de arkeologiska undersökningarna indikerar att denna kyrka var i bruk från början av 1300-talet och framåt (Lagerqvist 1970:137). De undersökta murarna kan därmed sannolikt sägas härröra från en av systrarna uppförd kyrka (Cnattingius 1929). I det ritningsmaterial från undersökningen som finns tillgängligt, finns inga indikationer på skarvar eller ombyggnader av murverket. De befintliga murresterna av kyrkan har olika karaktär. Den östra, västra och södra muren är uppbyggda av huggen kalksten medan den norra, som samtidigt bildar korsgångens ena vägg, är av gråsten. Detta är inget ovanligt fenomen utan förekommer också vid andra dominikankyrkor som S:t Olof i Skänninge och Mariakyrkan i Sigtuna (se vidare Menander & Arcini i denna volym). Även detta talar för att murarna är uppförda för konventets räkning.

Väster om den undersökta konvents kyrkan fanns flera andra murar. Cnattingius ansåg att de ingått i en eller flera äldre byggnader men de kom inte vidare att ingå i undersökningen (Cnattingius 1929). Det är därmed inte möjligt att veta om de är äldre än konventet eller bara äldre än vissa byggnader i konventet och om de kan ha ingått i en äldre kyrka.

Fig 36. På samma åsrygg som Allhelgonakyrkan, men på den andra sidan Skenaån, låg S:t Martins konvents kyrka. Avståndet mellan kyrkorna var bara 250 meter. Stora delar av konventets framgrävda murar har konserverats, däribland kyrkan som syns som en grå yta vid korsgångens sydöstra hörn, mitt i bild, A. Ett stort antal tidigkristna gravmonument från 1000-talets första hälft har påträffats i området. Ett av dem låg i ursprungligt läge över en mansgrav, B. Även andra gravar, som kan tolkas vara från tidig medeltid, har undersökts i området, C. I område D finns ett kulturlager med bland annat keramik av typen äldre svartgods (Hasselmo 1996a).

FLYGFOTO FRÅN SÖDER RIKARD HEDVALL, RAA, UV ÖST. GRAFIK HENRIK PIHL, RAA, UV ROT.

Kunskapen om en äldre kyrka på platsen är mycket liten. Inga säkra lämningar av vare sig äldre trä- eller stenkyrkor har konstaterats. Det finns däremot flera tänkbara scenarier för att det funnits en kyrka äldre än konvents kyrkan. Den förmodade träkyrkan, som bör ha funnits vid tiden för uppförandet av gravmonumenten, kan ha varit i bruk fram till det att konventet lät uppföra den stenkyrka som vi idag ser spåren efter. Ett exempel på att träkyrkor kan ha varit i bruk under en längre tid finns från Klåstad utanför Vadstena (Hedvall 2007). Träkyrkan här uppfördes under 1000-talet och har varit i bruk fram tills den efterföljande stenkyrkan var färdigbyggd omkring år 1200. Det är med andra ord inte omöjligt att dessa träkyrkor kunde vara i bruk i 200 år.

En första träkyrka vid S:t Martin kan också ha ersatts av ytterligare en träkyrka eller möjligen en i sten innan konvents kyrkan uppfördes. Några grunder till en äldre stenkyrka omnämns inte från de äldre undersökningarna, men det ska också påpekas att det inte genomfördes någon total undersökning av området utan att man endast ställvis grävde sig ner till orörd mark, där spåren av äldre kyrkor skulle kunna finnas.

Fig 37. Två tidigkristna gravmonument från S:t Martin i Skänninge. Vid fadern Kufes gravmonument syns de två avslagna gavelstenarna (Ög Fv1943;217B). Monumentet närmast har Kufe rest över sin son Vile före år 1050 (Fv1943;317A), Antikvarisk topografiska arkivet. Copyright Riksantikvarieämbetet, FOTO FRÅN NORR AV BERIT WALLENBERG

Kyrkogård och gravar

År 1937 påträffades två tidigkristna gravmonument tio meter rakt väster om konventkyrkan och två år senare undersökte Berit Wallenberg dessa gravar (Wallenberg 1984). De utgjordes av liggande, i stort sett rektangulära, kalkstenschällar (se även Ljung i denna volym). Till det södra gravmonumentet fanns rester av gavelstenar vid såväl huvud- som fotändan. På den norra hällen, som är den äldsta, finns en runslinga med inskriptionen "Kufe lade sten efter Vile son sin. Gud hjälpe hans själ". Den är dekorerad med ett stort ringkors där foten på korset liknar en spjutspets (fig 37). Under hällen, vars ena kant vilade på en rad med stenar, låg skelettet av en man. Han hade blivit begravd i en spikad träkista och nedgrävd knappt 60 centimeter under markytan och gravmonumentet. Ett skifferbryne, en kniv och en mindre järnbit låg i graven.

Det södra gravmonumentet är dekorerat med ett iriskt koppel, en dekor som också återfinns på östgötska runstenar. Runtexten lyder "Harane lagde över Kufe fader sin. Gud hjälpe själen". Även denna häll vilade delvis på samma stenrad som den förra och var dessutom försedd med gavelstenar. Alldeles under hällen fanns omrörda skelettdelar av en man. Arkeologen Berit Wallenberg tolkade det som att det rörde sig om Kufe, fadern, vilket verkar högst troligt. Bland skelettdelarna låg också ett skifferbryne. Under benen av den förmodade Kufe påträffades ytterligare två personer, en man och en kvinna. Den först begravda personen i graven, Kufe, hade sannolikt grävts upp när den eller de senare begravningarna ägde rum. Därefter kan då, troligen Kufe, ha återbegravts överst i graven (Wallenberg 1984). Dekoren på de båda gravmonumenten har en egen och äldre prägel än övriga gravmonument i landskapet och har istället sina paralleller bland runstenarna. De skulle utifrån dekoren och ¹⁴C-analyser av skeletten mycket väl kunna vara de äldsta kristna gravmonumenten i Sverige.

Ytterligare en grav med ett skelett från en man undersöktes intill. Detta skelett var, liksom de förra, lagda i en träkista och i denna hittades ytterligare ett bryne. Om det inte var Harane som blev begravd med sin fru i den förra graven så är det förmodligen han som begravts här. Det är i vilket fall rimligt att anta att samtliga fem personer på ett eller annat sätt har varit besläktade (Wallenberg 1984).

Vid den undersökning som genomfördes av konventet år 1929 påträffades också ett flertal fragment av tidigkristna gravmonument. Flera av dem var återanvända som sidor i gravkistor. Ett flertal påträffades i området för den södra korsgången där också skelett undersöktes (Cnattingius 1929). Med stor sannolikhet rör det sig om gravar och skelett från tiden före konventet.

Ett antal mindre schakt grävdes vid platsen för S:t Martin år 1985. Målsättningen var att försöka lokalisera en gårdsbebyggelse och kyrka samtida med de tidigkristna gravmonumenten (Hasselmo 1996a). Ett område med äldre kulturlager som innehöll äldre svartgods-keramik påträffades direkt väster om konventet (fig 36 littera D). I toppen av detta lager fanns enstaka byggnadslämningar som stolphål och en syllstensrad. I den södra delen fanns några barngravar men i övrigt var området gravtomt. Ett annat område innehöll äldre gravar, sannolikt från tiden före konventets grundande (fig 36 littera B). Gravarna fanns väster och nordväst om konventskyrkan i ett område som var minst 30 meter brett i öst-västlig riktning. I de få schakt som har grävts ytterligare väster och norr om konventet har vare sig äldre eller yngre gravar påträffats (Hasselmo 1996a). Det är inte troligt att det finns så många gravar öster om konventet med tanke på den branta slänten fem – tio meter öster om detta.

Sammanfattningsvis kan konstateras att kunskapen om S:t Martins kyrkplats är knapphändig trots stora arkeologiska insatser under 1920- och 1930-talen. Två gravmonument från tiohundratalets förra del och gravarna under dem har undersökts (Wallenberg 1984). Det rör sig om två av de förmodligen äldsta kristna gravmonumenten i landskapet. Detta är en av tre platser där tidigkristna gravmonument har påträffats på de ursprungliga gravarna (Hedvall 2007:148; 2013; Hedvall & Karlsson under arbete). Hur stor kyrkogården har varit är inte känt. Ett område uppskattningsvis 20x30 meter stort med förmodade tidigmedeltida gravar har konstaterats, men ingen klar begränsning för detta område är känd. En träkyrka från 1000-talet bör även ha funnits här. Spår av en träkyrka kan utifrån grävningsskiktet vid de tidiga undersökningarna ha förbisetts och endast begränsade områden har dessutom undersökts. Nordväst om området med gravarna finns tidigmedeltida kulturlager och enstaka byggnadslämningar, där man kan tänka sig att en del av storgårdens bebyggelse har legat.

Konventkyrkan, som ligger öster om de undersökta gravmonumenten, följer samma orientering som dessa. Det bör betyda att en äldre kyrka var orienterad i samma riktning och att den därmed kan tänkas ha legat nära de nu exponerade kyrkmurarna. Den enda plats i landet där vi vet vilken placering ett gravmonument haft i förhållande till den samtida kyrkan är i det ovan nämnda Klåstad utanför Vadstena. Här var monumentet placerat cirka tio meter söder om långhusets östra del (Hedvall 2007). Om detta var en gängse placering ska spåren efter S:t Martins kyrka sökas i klostergården.

Den undersökta konventkyrkans planform och sockel talar för att den har uppförts för konventets räkning. I såväl dominikanernas kyrkor i Sigtuna, S:ta Maria och S:t Olof i Skänninge är socklarna uppmurade med olika stenmaterial. På samma sätt har S:t Martins kyrka kalkstenssocklar i öster, söder och väster medan den i norr består av gråsten. Kyrkan kan utifrån myntfynden tolkas ha varit färdigbyggd tidigast i början av 1300-talet. Avsaknaden av äldre mynt kan också indikera att kyrkan inte byggdes på samma plats som föregångaren.

S:t Olof

S:t Olovs konvent, men också äldre gravar och andra lämningar från denna plats, behandlas mer ingående längre fram i denna volym av Menander & Arcini. Här redogörs endast kortfattat för de sakrala lämningar på platsen för S:t Olofs konvent, som tolkas vara tillkomna före år 1237, när konventet grundades.

Tidigkristna gravar

På en höjd drygt 200 meter öster om Allhelgonakyrkan anlades en kristen kyrkogård senast under 1100-talet. Det undersökta området av denna begravningsplats utgörs av ett smalt stråk i nord-sydlig riktning med uppskattningsvis tio glest liggande gravar (fig 97).

Av dessa är fem daterade genom ^{14}C -analys till perioden 1000–1200-tal. Två av dateringarna ligger före konventets grundläggning, medan de övriga dateringarna sträcker sig från 1100-talet vidare in i 1200-talet. I en av de tidigt daterade gravarna hade den begravde mannen fått med sig två penningpungar med 226 mynt präglade i perioden 1140–1200 (fig 96). Enligt numismatikern Kenneth Jonsson, har mynten inte varit i cirkulation efter det att konventet var instiftat.

Utifrån avsaknad av kalkbruk och tegelflis i gravfyllningarna, samt placeringen av den dödes armar, har ytterligare fem gravar en äldre datering än konventet. I en av dessa gravar påträffades en pincett. Lösfynd av knivar, ett bryne och söljor kan också indikera tidiga kristna gravar, då det främst är under tidig medeltid som personer begravdes med de föremål man brukade ha hängande i bältet (Hedvall 2007:154).

Det är intressant att notera att samtliga kvinnliga skelett låg i norr och de manliga i söder. Däremellan finns ett upp till tio meter brett stråk där gravar saknas. Troligen har det funnits en träkyrka på denna plats, vilket både de könsuppdelade skeletten och den gravtomma ytan talar för (se vidare Menander & Arcini i denna volym). Avsaknaden av byggnadsspår i detta område kan förklaras med att det kan ha rört sig om en stavkyrka. Stavkyrkobyggnader var uppförda på syllar direkt på markytan och behöver därmed inte ha lämnat några spår efter sig. Denna byggnadstyp skulle också kunna indikera att den förmodade kyrkan kan dateras till 1100-talet snarare än 1000-talet (Hedvall 2009b:62f).

Vårfrukyrkan

Som redan nämnts fanns senast på 1270- eller 1280-talet, ett inslag av tyska köpmän i Skänninge. Det har ansetts vara för de invandrade tyskarna som det byggdes en ny kyrka i staden, också benämnd efter dem som Garpekyrkan (Nisbeth 1970:140). Den första kända kyrkoherden där omnämndes år 1300, i samband med att han valdes till biskop i Västerås. Detta är också det första omnämmandet av Vårfrukyrkan, vilket bör betyda att den var färdig senast i slutet av 1200-talet. Den räknades under medeltiden som ett regalt pastorat, vilket enligt Adolf Schück skulle kunna betyda att det tidigt funnits ett kungligt markinnehav i eller vid Skänninge (Schück 1929:59).

I Skänninge stads sigill, som är känt sedan år 1301, ingår Maria och Jesusbarnet. Kopplingen till att Vårfrukyrkan vid den tiden var stadskyrka är därmed inte svår att göra (Fant 1929:152f).

Kyrkan är uppförd i tegel med en gotisk planform, en treskeppig hallkyrka med förhöjt mittskepp och med kor och långhus med samma bredd. Kyrkan anses inte ha någon tydlig parallell, varken i Sverige eller på kontinenten (Nisbeth 1970:144f). Detta skulle kunna bero på att många kyrkor är rivna eller kraftigt ombyggda. Planformen och storleken har den i alla fall haft gemensam med sin närmaste grannkyrka, konventskyrkan S:t Olof.

Fig 38. Vårfrukyrkan är Skänninges enda bevarade byggnad från medeltiden. År 1776 fick tornhuvan det utseende som den har på bilden. FOTO RIKARD HEDVALL, RAA, UV OST.

Åke Nisbeth, som skrivit om kyrkans byggnadshistoria, har framhållit att den sannolikt uppförts i ett sammanhang. Han påpekar dock att det finns indikationer på olika byggnadsperioder. Bortbilat murverk och oanvända murverksförtagningar kan visa förändringar i byggnadsplanerna eller att det döljer sig rester av en äldre byggnad i murverket. Förutom ombyggnadsarbeten under 1700- och 1800-talen döljer ett tjockt putslager murarna invändigt, vilket försvårat dokumentationen (Nisbeth 1970:140ff).

Ett par fragment från tidigkristna gravmonument, som ligger inmurade i golvet under tornet och i långhusets mittgång, kan också tolkas som spår från en äldre kyrka. Var dessa ursprungligen kommer ifrån går inte att svara på. De kan härröra från S:t Martin, Allhelgona eller Högby men skulle också kunna komma från en äldre kyrkogård vid Vårfru, vilket dock får anses som mindre troligt (Hedvall & Menander 2009).

Kyrkans storlek är ungefär 40x20 meter (Fant 1929:154). Den har sex valvtravéer varav två ingår i kordelen. Sidoskeppens valv bärs upp av konsoler i muren, vilket tyder på att de är ursprungliga. Vid en brand år 1718 ödelades flera valv i mittskeppet och de övriga fick rivas för rasrisken. I ett av korvalven fanns Bo Jonssons (Grip) vapensköld målad. Det kan tolkas som att han på ett eller annat sätt varit en välgörare för kyrkan (se Konsmar i denna volym). Troligen var det han som lät bekosta målningsarbetena i kyrkan. Det bör då ha skett någon gång under hans storhetstid, mellan 1360 och hans död år 1386.

Kyrkan har spetsbågiga fönster och smygarna har dekorerats med vartannat skift svartglaserat tegel i kontrast till det annars röda teglet. Samma effekt har använts vid portallerna. I murverket finns även dekor i form av blinderingar, där en tiobladig ros på östgaveln är det mest framträdande. Rosen är en symbol för Maria, kyrkans skyddshelgon. Kyrkans översta murparti är dessutom dekorerat med friser av treklöverbågar och trappsteg (fig 38, 69, 84, 123 & 146, Nisbeth 1970:140ff).

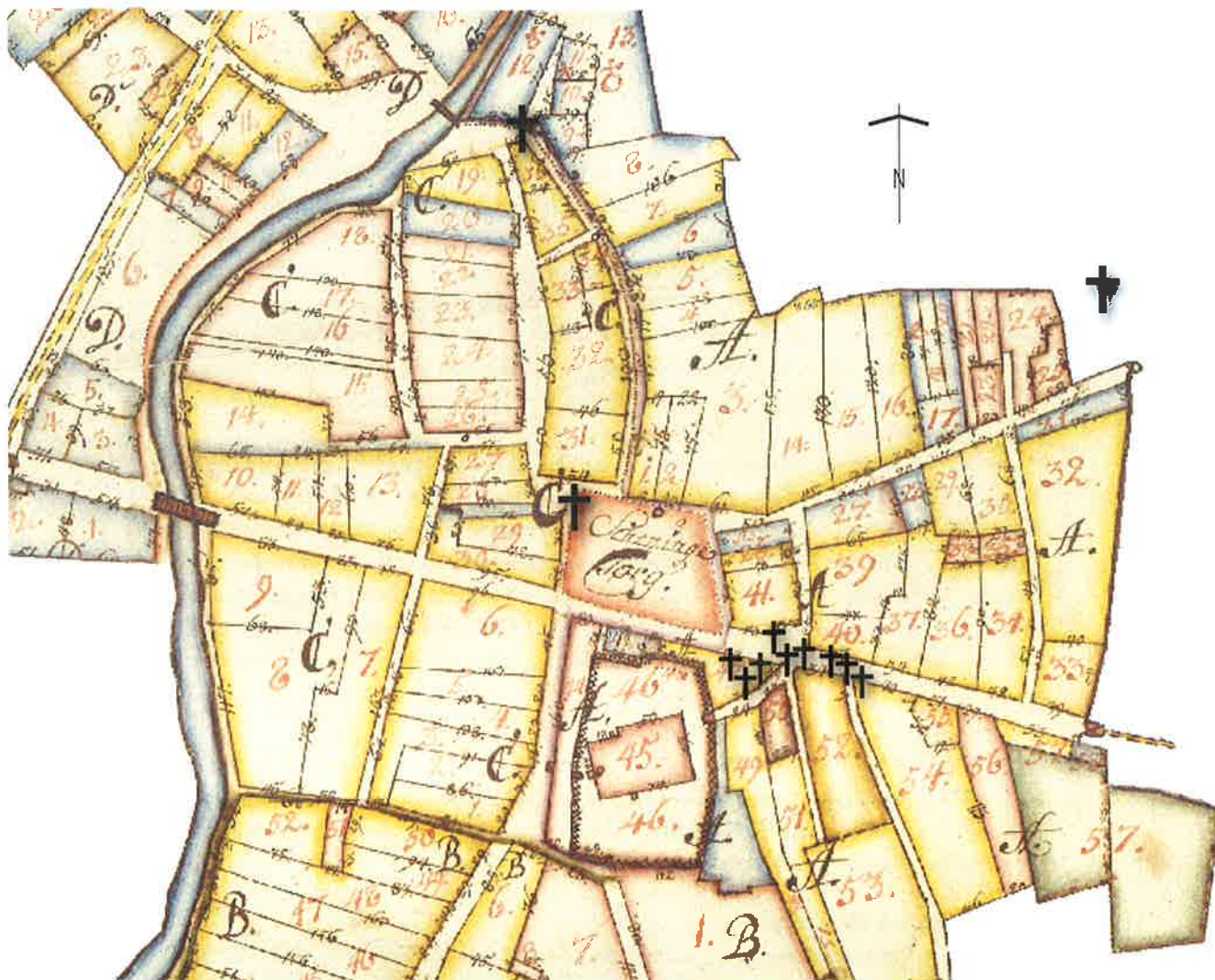

Fig 39. Detalj av Matias Sundvalls karta från år 1713 med Vårfrukyrkan (nr 45), och kyrkogårdsmuren med stigluckor. Öster om kyrkogården syns tomt 51, som sannolikt var en del av Bosgården. I tomt 52:s norra del påträffades den kraftiga stenbyggnad, som sannolikt ingått i Bosgården. På kartan har också fyndplatser för skelett utanför de kända kyrkogårdarna markerats med ett kors. På kartan finns inte de vikingatida-tidigmedeltida gravarna öster om staden med, se istället fig 32. Lantmäteristyrelsens arkiv akt D98-1:5, copyright Lantmäteriet, GRAFIK HENRIK PIHL, RÅÅ, UV ROT.

Kyrkogård och gravar

Efter nedläggningen av Allhelgona kom Vårfrukyrkan och dess kyrkogård att brukas av såväl lands- som stadsförsamlingen. Kyrkogården mäter på 1713 års karta ungefär 90x60 meter. Det fanns stigluckor i öster, väster och i söder mot prästgården. Det verkar som att det åtminstone periodvis även funnits en stiglucka mot norr (Benzelius karta fig 34). Flera undersökningar har berört gravar och skelett söder om kyrkan. Någon analys av skeletten och vidare tolkningar har inte gjorts men inget har kunnat konstateras vara äldre än kyrkan. Vid en av dessa undersökningar har också den södra bogårdsmuren, en skalmur, påträffats (Bergold & Ramström u å).

Östra Kyrkogatan anlades först på 1700-talet. Tidigare fortsatte stadsgårdarna fram till kyrkogårdsmuren. En mindre gata genom bebyggelsen, som ledde fram till den östra stigluckan, togs samtidigt bort. Vid en undersökning i Östra Kyrkogatan påträffades skelett utanför kyrkogårdsmuren i sydost, varav åtminstone en grav tolkades vara grävd i ett "tidigt" skede (Lindahl 1955). En uppgift om en grav, som delvis låg in under sakristians murar kan också indikera att det funnits en äldre kyrkogård och kyrka på platsen (Hasselmo 1983:38).

Någon dokumentation av denna uppgift finns dock inte. Det förutsätter att sakristian är samtida med Vårfrukyrkan, vilket också Nisbeth menar att den är (Nisbeth 1970:144).

Sammanfattningsvis kan vi konstatera att Vårfrukyrkan troligen uppfördes i slutet av 1200-talet och att den då var den första kyrkan på denna plats. Även om ett par fragment av tidigkristna gravmonument finns i kyrkans golv och att en eventuell grav låg stratigrafisk under sakristian tillsammans med eventuella skevheter i murarna, är det ändå inte troligt att den befintliga tegelkyrkan haft en föregångare. Dess placering i staden och avsaknaden av tidiga byggnadslämningar i dess närhet talar mot att kyrkplatsen skulle vara äldre än från 1200-talets slut.

Frågan är vilka slutsatser man kan dra av att Vårfrukyrkan räknades som regalt pastorat. Kungen tillsatte kyrkoherden, men varifrån kom detta privilegium? Var det, som Adolf Schüch har föreslagit, kungen som ägde marken i området (Schüch 1929:59). Förutom att kungen var involverad kan även andra aristokrater senare knytas till Vårfrukyrkan. Att Bo Jonsons (Grip) vapensköld var målad i ett av valven måste betyda att han fungerat som donator vid ett något senare tillfälle (Nisbeth 1970:147). Från och med dess uppförande i slutet av 1200-talet kom kyrkan att bli stadsbornas egen kyrka medan Allhelgona blev sockenbornas.

Gravar utanför kyrkogårdarna

I Skänninge har även ett antal kristna gravar, utan koppling till någon känd kyrkogård, undersökts. Dessa har påträffats vid Stora Torget, Järntorget, Linköpingsgatan och på ett gravfält från äldre järnålder nordost om staden (fig 32 och 39).

Begravningsplats för avrättade

Nordost om Vårfrukyrkans kyrkogård har ett tiotal skelett påträffats vid olika tillfällen i ett uppskattningsvis 50x15 meter stort område (fig 39, 40 och 74). Flera av skeletten visade spår efter avrättningar genom halshuggning och några hade bestraffats genom att bli begravningsplatsen ligger nära där vägarna in till Skänninge sammanstrålade.

Några av skeletten har påträffats i Linköpingsgatan, vilket visar att de är äldre än 1680-talet då gatan färdigställdes (Lindqvist 1957; 1961c; Björkhager muntlig uppgift). Ett ben från ett skelett, från omrörda jordmassor, i denna gata har daterats till 1020–1160 (Konsmar i manus).

Direkt söder om Linköpingsgatan, i kvarteret Prelaten, har skeletten efter tre män undersökts. Två av dem har avrättats genom halshuggning. Skelettet efter den tredje mannen, som begravts i en träkista, uppvisade inga sådana spår. De tre skeletten har tidigare, med utgångspunkt i stratigrafin, daterats till 1300- eller 1400-talet (Svensson & Syse 1980:65f).

Senare utförda ¹⁴C-dateringar av skeletten visar att de är betydligt äldre än så. Skelettet i kistan har daterats till 1020–1180 och en av de halshuggna till 970–1060, 1080–1160 (Hedvall 2009c). Resultaten, som korresponderar med dateringen av benet från Linköpingsgatan, visar att begravningsplatsen har använts i perioden 970–1180. Detta dateringsintervall överensstämmer också med den armställningstypologi som brukar användas för medeltida gravar (Redin 1976).

Begravningsplatsen har använts före år 1160, vilket bör betyda att man utövat rättskipning här innan Skänninge var en stad i mer formell mening. Var det någon av storgårdarnas egna angelägenheter som avhandlades här eller berördes även häradets eller de närliggande häradernas handlingar här?

Skänninge ligger på gränsen mellan Aska och Göstrings härad men också mycket nära Bobergs härad. I det medeltida materialet omnämns Skänninge endast en gång som Göstrings härads tingsplats är 1361, dessförinnan och senare hålls tinget i Hogstad (Wildte 1934:174), vilket sannolikt betyder att avrättningsplatsen inte var kopplad till häradets tingsplats. Det saknas dock skriftligt material som beskriver förhållandet för tidig medeltid. Den äldsta kända avrättningsplatsen har markerats på en karta från år 1638 (fig 130). Denna låg ungefär 700 meter söder om den plats där de avrättade skeletten påträffats.

Eftersom det inte har påträffats några senare medeltida bebyggelse lämningar i området för begravningsplatsen, kan den hypotetiskt även ha använts under senare delen av medeltiden. Det finns dock inget i dagsläget som tyder på det, möjligen kan förklaring till att området lämnades obebyggt under medeltiden att man inte velat bebygga denna värdeladdade plats.

Det är svårt att finna paralleller till så tidiga begravningsplatser för avrättade i Sverige. Flertalet av de avrättningsplatser som undersökts är från yngre perioder, bland annat den närbelägna avrättningsplatsen utanför Vadstena som undersöktes år 2005. Ett gemensamt drag för dessa begravningsplatser för avrättade är att de, liksom de i Skänninge, har legat invid vägar (Karlsson 2008:49ff).

Detta gäller även för begravningsplatser för avrättade och socialt avvikande personer i England. Även dessa platser har oftast varit placerade på fastighetsgränser eller vid häradsgränser och anses då ha brukats av ett eller flera härad. De är också vanligtvis lokaliserade i anslutning till kommunikationsleder och väl synliga i höjdlägen. De äldsta begravningsplatserna härrör från slutet av 600-talet och de har använts upp i 1100-talet. Engelska lagar från 900-talet och senare omtalar för vilka brott man kunde bestraffas med att begravas på ovigda begravningsplatser. I några enstaka gravar på denna typ av begravningsplatser i England hade den döde placerats i en träkista till skillnad från de flesta kistlösa gravarna. Detta förklaras med att den döde tidigare kan ha dömts för brott som straffades med att den dömden senare inte fick bli begravd i vigd jord. Släktingar kan i dessa fall ändå ha fått möjlighet att ombesörja själva begravningen. Det kan också ha rört sig om personer som begått självmord även om detta är svårt att belägga (Reynolds 2009).

Fler skelett i staden

Ett skelett har påträffats i Stora Torgets nordvästra del (Hasselmo 1987b:36). Lite längre bort, vid Järntorget, undersöktes en mindre del av ett skelett. Det senare skelettet tockades vara från 1500-talet (Hörfors 1991). Troligen rör det sig om personer som av en eller annan anledning inte har fått bli begravda på kyrkogårdarna. Även vid S:t Olofs konvent undersöktes en grav som hade grävts efter det att konventet och den tillhörande kyrkogården lagts öde. Graven var grävd i området där en av konventsbyggnaderna tidigare hade legat (Konsmar & Menander 2009a). Även här kan det röra sig om en person som inte fick bli begravd på stadens kyrkogård (se till exempel Carelli 2000:87).

Enstaka skelettdelar har också påträffats vid våra undersökningar i anslutning till Motalagatan. I olika diken fanns förutom några skelettdelar daterade till bronsåldern, även ett ben från perioden 900–1150. Ett mellanhandsben och ett fragment från ett tidigkristet gravmonument låg i den äldre väggkanten lite längre bort (Bergqvist 2009a; Arfalk i manus). Det rör sig sannolikt om söndergrävda gravar vid S:t Martin i samband med grundgrävningar för konventets byggnader som av någon anledning hamnat här.

Fig 40. En av gravarna som undersökts i kvarteret Prelaten, på platsen för nuvarande Östenssons affär. Den begravde mannen har blivit avrättad genom halshuggning. Huvudet har lagts vid den högra axeln. E92:127, Antikvarisk topografiska arkivet. Copyright Riksantikvarieämbetet. FOTO KENNETH SVENSSON, RAÄ, UV MITT.

Gravar utanför staden

Ett annat område med fyra gravar med skelett påträffades mellan staden och hospitalet (fig 32). Gravarna låg inte samlade utan avståndet dem emellan var 10–80 meter. De var placerade på ett äldre järnåldersgravfält. Gravarna var orienterade i öst–västlig riktning med huvudet i väster. Med tanke på skelettens orientering och avsaknaden av föremål i gravarna tolkades de som kristna personer. En ¹⁴C-analys av ett av skeletten gav senare dateringen 40 f Kr–130 e Kr (Hallgren muntlig uppgift), vilket visar att graven är samtida med gravfältet och att det därmed knappast rör sig om en kristen person. Ett av skeletten som uppvisade huggskador resulterade i tolkningen att han dött i strid. Skelettet ¹⁴C-daterades till perioden 900–1160. Mannen tolkades vara begravd i en trækista (Björkhager 2009). Ett av de andra skeletten på gravfältet, som inte gick att datera, härrörde från ett barn. Det fjärde skelettet ¹⁴C-daterades till 1205–1270 (Hallgren muntlig uppgift).

Orsaken till att två eller tre personer begravdes här under vikingatid och medeltid är inte lätt att besvara. Troligen är det ingen slump att de begravdes på gravfältet. Det är inte ovanligt att äldre järnåldersgravfält åter tas i bruk under vikingatid eller tidig medeltid. Förutom de ovan presenterade skeletten på det förromerska gravfältet så är bilden densamma vid S:t Olof. En förromersk grav, från ett förmodat gravfält, fanns på platsen innan den tidigkristna kyrkogården togs i bruk. Utanför Östergötland anses fenomenet som vanligt förekommande och att man på detta sätt etablerade en viktig historisk koppling bakåt i tid (Hällans 2007:156f). Från engelskt håll har man istället tolkat det som att de som begravdes i äldre gravhögar utsattes för en extra plåga från de demoner och andar som levde där (Reynolds 2009:248f).

Kyrkor, kyrkogårdar och gravar i staden – en sammanfattning

Tidigkristna gravmonumenten förekommer vid 35 kyrkplatser i Östergötland. Vid sex av dessa platser har gravmonument kunnat dateras till 1000-talets förra hälft, medan de vid övriga lokaler dateras till perioden efter 1000-talets mitt (Ljung denna volym). De äldsta gravmonumenten indikerar att S:t Martin i Skänninge var en av de äldsta kyrkogårdarna i landskapet. Monumenten visar dessutom tydligt på en stor kyrklig expansion efter mitten av 1000-talet i Östergötlands öst–västliga centralbygd med en koncentration i dess västra del.

Inom det område som senare kom att utgöra stadsområdet, fanns under tidig medeltid tre kyrkogårdar endast några hundra meter från varandra, S:t Martin norr om Skenaån, Allhelgona på den södra sidan om ån och S:t Olof drygt 200 meter öster om Allhelgona. Även om inga spår har påträffats kan man med stor sannolikhet anta att det under 1000-talet har funnits träkyrkor på två av dessa kyrkogårdar utifrån fynd av tidigkristna gravmonument. Senast på 1100-talet bör det också ha funnits en kyrka vid S:t Olof. Kyrkorna har sannolikt uppförts på varsin större gårdsanläggning.

Under 1100-talet uppfördes vid Allhelgona en av landskapets största kyrkor. Strax därefter, restes ett mycket mäktigt kyrktorn. Ytmässigt var det möjligen lika stort som Bjälbokyrkans imposanta torn. Allhelgonakyrkan var endast något större än kyrkan i Bjälbo. Likheten mellan de två kyrkorna är mycket intressant och man kan fråga sig om det inte fanns en nära koppling mellan de personer som var initiativtagare till uppförandet av dessa byggnader. När det mäktiga Bjälbotornet byggdes på 1220-talet var det Folkungaätten som ägde Bjälbo. Storleksmässigt var det bara domkyrkan i Linköping och kyrkorna i Askeby och Vreta som var större i Östergötland. Det kan tolkas som att Allhelgona redan vid denna tidpunkt även hade andra funktioner än en vanlig gårdskyrka. Det

är inte osannolikt att den uppfördes på en kungsgård, möjligen hade den också funktion som huvudkyrka i landskapet för att något senare också utgöra säte för västra Östergötlands prost.

I slutet av medeltiden anges Vårfru som regalt patronat i Östergötland tillsammans med S:t Olof i Norrköping, S:t Egidii i Söderköping och Skällvik vid Stegeborg, där kungen i de tre första fallen anses ha upplåtit mark för dessa kyrkors etablering (Schück 1959:166ff, 197). Enligt Adolf Schück betyder det otvivelaktigt att kungen har byggt kyrkorna eller att de uppförts vid en kungsgård. Även om det inte är historiskt belagt med ett kungligt ägande i Skänninge anser han att omnämmandet av ett mynthus år 1285 i Skänninge, ytterligare stärker antagandet om ett kungligt markägande. Vid en undersökning av motsvarande regala kyrkor i Finland, kunde en mycket stor andel kungsgårdar bekräftas i dessa socknar redan under 1300-talet (Schück 1929:204ff).

Om kungen ägde marken där Vårfrukyrkan byggdes, endast 100 meter från Allhelgonakyrkan, är det frestande att tolka det som att kungen även ägde marken vid Allhelgonakyrkan och att den ursprungligen var gårdskyrka på en kungsgård. Det här är också tolkningar som Adolf Schück redan år 1929 spekulerade i (Schück 1929:59). Möjligen blev kungen, i samband med överlåtandet av Allhelgona i systrakonventets händer, istället Vårfrukyrkans patronus.

Något som inte har diskuterats tidigare i detta sammanhang är den Bosgård som finns belagd öster om Vårfrukyrkan år 1575 (SA 20:98, 207; Hedvall & Westling i denna volym). I köpebrevet från år 1575 beskrivs läget så, att man kan anta att en del av Bosgården var identisk med tomt 51 i Sprättebrunnskvarteret på 1713 års karta (fig 39). Denna tomt skulle då kunna utgöra en mindre del av den ursprungliga gården. Vid en undersökning öster om kyrkogården påträffades ett stenhus från 1200-talet, med en och en halv meter tjocka murar, som kan sättas i samband med Bosgården. Kopplingen regalt patronat, mynthus och Bosgård fanns för övrigt även i Söderköping. År 1250 testamenterade drottning Katarina Sunesdotter Söderköping till sin syster. Adolf Schück menade att den kungliga kopplingen i kombination med Bosgården i Söderköping var en indikation på tidigare kronojord (Schück 1926:201; Berg 2006:289). En tolkning av detta kan då vara att kungen lämnade sin kungsgård (något senare även kyrkan) och att stadsbebyggelsen uppfördes på denna mark. En ny gård etableras i anslutning till den planerade nya stadskyrkan. Sigurd Rahmqvist menar att bosgårdar var huvudgårdar i ett godscomplex som brukades med stordrift. Övriga enheter kunde brukas av landbor. Bosgård är ett typiskt namn för stora egendomar, ägda av aristokratin, och där jordägaren äger hela byn. Rahmqvist menar att gårdarna alltså inte var knutna till något ämbete, utan var privata och kunde ägas av till exempel kungen, linköpingsbiskopen eller östgöotalagmannen (Rahmqvist 1994:109f).

Det äldsta omnämmandet av orten Skänninge härrör från ett påvligt brev från år 1178 (fig 20). I detta brev omnämns biskopens gård invid Skänninge. Flera av biskopens gods tillföll biskopsbordet genom donationer. Särskilt frikostiga verkar flera av de tidiga kungarna ha varit. Det är därmed möjligt att kungen donerat en del av Skänninge till biskopsbordet under 1100-talet. Uppgifter om biskopligt inflytande i stadens nordöstra del förekommer från medeltiden (se vidare Stibéus samt Menander & Arcini i denna volym). Detta för tankarna mot de kristna gravar som föregick S:t Olofs konvent, som också låg i denna nordöstra del av staden. Det är fullt möjligt att biskopen anlade en gård med tillhörande kyrka och kyrkogård på 1100-talet, som han på 1230-talet i sin tur donerade för instiftandet av S:t Olofs konvent. Den tillhörande kyrkogården går inte att avgränsa men de påträffade gravarna låg glest, vilket kan indikera att det rör sig om en kyrkogård som använts under en kort period där endast ett fåtal personer från den egna gården har begravts.

I ett senare skede av Allhelgonakyrkans historia revs det gamla koret och ett nytt kor, omkring tio meter långt och lika brett som långhuset, uppfördes. Myntfynd indikerar att det kan ha varit färdigbyggt under 1320- eller 1330-talet. Utbyggnaden liksom stora förändringsarbeten i kyrkan genomfördes strax efter att den nya kyrkan Vår Fru hade byggts i staden. Stadsborna hade brutit sig ur Allhelgona vars församling då bör ha haft betydligt färre medlemmar. Allhelgona blev landsortskyrka för de som bodde i Allhelgona socken, utanför staden. Vid samma tid, år 1326, lades Allhelgonakyrkan som annex under S:t Martin. Oavsett om det var systrarna eller prosteriet som stod för dessa förändringsarbeten av Allhelgona, kan man undra varför kyrkan byggdes ut och förändrades. Någon större inkomstkälla torde inte kyrkan ha varit för konventet, med det minskade antalet församlingsmedlemmar och det ökade intresset för borgarna att bli begravd vid S:t Olof från och med mitten av 1300-talet (se vidare Menander & Arcini i denna volym). Kanske var förändringen framkallad av flera andra institutioners stora byggprojekt vid denna tid liksom nya arkitektoniska ideal.

Norr om Skenaån låg den hittills äldsta daterade kyrkogården i landskapet. På 1200-talet var det troligen någon ur Elofssonernas ätt som ägde storgården vid S:t Martin, kanske till och med Ingrid själv, som hon sedan donerade för instiftandet av S:t Martins konvent i slutet av seklet. S:t Martins kyrkogård togs i bruk senast under 1000-talets första hälft. Den har bara till viss del kunnat begränsas, men den verkar ha varit relativt liten. Inom den 20x30 meter stora ytan där tidiga gravar har påträffats verkar de varken ha legat speciellt tätt eller i flera lager. Det skulle kunna förklaras med att den bara kom att användas av den egna gårdens eller släktens medlemmar.

Allhelgonas kyrkogård, som mättes upp av biskop Benzelius på 1700-talet, var 75x50 meter stor. Det är troligt att den var så stor redan på 1000-talet. Troligen var den avsedd att användas som begravningsplats för människor från ett större område än den egna gården, eller släkten och som var knutna till kungen på olika sätt. Skänninges expansion under 1200-talet kan i och för sig paradoxalt nog ha framkallat ett behov av en större kyrkogård men samtidigt skedde också i staden och i omlandet en enorm kyrklig expansion som bör ha medfört att många människor blev begravda på andra kyrkogårdar än Allhelgona. Följden av stadskyrkan Vår Frus tillkomst, omkring år 1300, bör också ha resulterat i färre begravingar vid sockenkyrkan Allhelgona. Som stadskyrka kom Vår Fru att knyta stadsborna till sig, medan Allhelgona blev landsförsamlingens kyrka. Allhelgona fick därmed betydligt färre medlemmar.

För östgötskt vidkommande framstår Skänninge i dagsläget, med sina tre tidiga kyrkogårdar, som en solitär. I Linköping fanns två närliggande kyrkogårdar sannolikt så tidigt som på tiohundratalet. Vid både S:t Larskyrkan och Domkyrkan har nämligen tidigkristna gravmonument påträffats (Arcini & Tagesson 2005; Zachrisson 2007:27, 45). Även i Söderköping förekom två tidiga kyrkogårdar S:t Drotten och S:t Ilian. Medan dateringen av den sistnämnda är oklar bör S:t Drotten ha funnits redan på 1000-talet vilket ett gravmonument indikerar. Gemensamt för de tre orterna var att det senare anlades städer här. Det är också intressant att man genom de senaste årens arkeologiska undersökningar även har kunnat lokalisera kyrkogårdar från 1000-talet genom fynd av tidigkristna gravmonument i de båda andra medeltidsstäderna Vadstena och Norrköping (Carlsson 2012; Lundberg i manus).

Vid fem av de cirka 35 kyrkogårdarna med gravmonument från 1000-talet anlades landskapets städer. Man kan fundera över varför valet föll på just dessa platser. Var det läget, kommunikationerna eller har det någon koppling till dem som ägde dessa platser? Utmärkande för många tidigmedeltida städer har varit flerkyrklighet. Anders Andrén

tolkar detta som en markering för en splittrad makt över städerna, eftersom byggherrarna har varit kungar, biskopar och tillhört en lokal aristokrati (Andrén 1998:159). Även i Skänninge tolkas aktörerna tidigt vara kungar, biskopar och lokal aristokrati, vilket även här kan tolkas som en splittrad makt. Men det kan också ha fungerat som en enande kraft för en stark maktfaktor där de inblandade på olika sätt varit allierade och beroende av varandra.

Skänninge utgjorde under äldsta kristen tid ett kyrkligt centrum med flera kyrkogårdar och sannolikt också flera kyrkor. Under 1200-talet institutionaliseras denna kyrklighet när de privata gårdarna och gårdskyrkorna donerades och omvandlades till två konvent och en prost/sockenkyrka. Andra kyrkliga institutioner som hospital, helgeandshus och stadskyrka kompletterar under högmedeltid bilden av den kyrkligt präglade staden.

Alla personer i det tidiga Skänninge begravdes inte i vigd jord på den egna kyrkogården, vilket kunde bero på att de hade begått speciella brott. Inom ett mindre område i Skänninges nuvarande centrum har flera avrättade personer begravts. Det rör sig om halsuggna individer men även andra personer utan synliga spår av bestraffning har begravts här. Begravningsplatsen, som var i bruk före stadens etablering, var placerad nära de i Skänninge sammanstrålade vägarna. Möjligen rör det sig om personer från en av storgårdarna som bestraffats av gårdsägaren. En alternativ tolkning utgår från begravningsplatsen läge, vid gränsen mellan två häradar. Det skulle därmed kunna vara Göstrings eller Göstring och Askas häraders avrättnings- och begravningsplats.

Referenser

Litteratur

A

- Ahrne, G. 1994. *Social organizations. Interaction inside, outside and between organizations*. London. Sage.
- Allardt, E. 1985. *Sociologi: symbolmiljö, samhällsstruktur och institutioner*. Stockholm.
- Almquist, J. A. 1947. *Frälsegodsen i Sverige under storhetstiden*, del 3 Östergötland, band 1 och 2. Stockholm.
- Almquist, J. E. 1960. *Herrgårdarna i Sverige under reformationstiden (1523–1611)*. Stockholm.
- Alsleben, A. 2007. Food consumption in the Hanseatic towns of Germany. (red) Karg, S. *Medieval Food Tradition in Northern Europe*. National Museum. Studies in Archaeology & History Vol. 12. Copenhagen.
- Ambrosiani, B. 1964. *Fornlämningar och bebyggelse. Studier i Attundalands och Södertörns förhistoria*. Uppsala.
- Andersson, D., Willim, A., Grandin, L. & Hjærtner-Holdar, E. 2006. *Arkeometallurgiska analyser av material från ett mässingsgjuteri*. Riksantikvarieämbetet. UV GAL analysrapport nr 16-2006.
- Andersson, E. I. 2006. *Kläderna och människan i medeltidens Sverige och Norge*. Avhandlingar från Historiska institutionen i Göteborg 47.
- Andersson, H. 1990. *Sjuttiosex medeltidsstäder. Aspekter på stadsarkeologi och medeltida urbaniseringsprocess i Sverige och Finland. Medeltidsstaden 73*. Riksantikvarieämbetet. Stockholm.
- Andersson, I. 1972. *Vadstena gård och kloster*. Kungliga Vitterhets historie och antikvitets akademien. Stockholm.
- Andersson, K. & Hildebrand, A. 1988. *Byggnadsarkeologisk undersökning. Det murade huset*. Riksantikvarieämbetet. Stockholm.
- Andrén, A. 1984. *Lund, tomtindelning, ägostruktur, sockenbildning*. Riksantikvarieämbetet och statens historiska museer. Rapport. Medeltidsstaden 56. Stockholm.
- Andrén, A. 1985. *Den urbana scenen: städer och sambälle i det medeltida Danmark*. Acta archaeologica Lundensia. Series in 80, 13.
- Andrén, A. 1987. Medeltida tegelhus i Lund – en kort översikt. (red) Krongaard Kristensen, H. & Vellev, J. *Middelalderlige stenbuse i danske og skånske købstæder. Hikuin 13*.
- Andrén, A. 1997. *Mellan ting och text. En introduktion till de historiska arkeologerna*. Eslöv.
- Andrén, A. 1998. *Från antiken till antiken. Stadsvisioner i Skandinavien före 1700. Staden – himmel eller helvete. Tankar om människan i staden*. Stockholm.

- Andrén, A. 2000. Ad sanctos – de dödas plats under medeltiden. *Hikuin* 27.
- Andrén, A. 2000. Re-reading Embodied Texts – an Interpretation of Rune Stones. *Current Swedish Archaeology Vol. 8*.
- Anglert, M. 1989. Den kyrkliga organisationen under äldre medeltid. Andersson, H. & Anglert, M. (red). *By, hruvdgård och kyrka. Studier i Ystadsområdets medeltid*. Stockholm.
- Anglert, M. 1995. *Kyrkor och herravälde. Från kristnande till sockenbildning i Skåne*. Lund Studies in Medieval Archaeology 16.
- Anglert, M. 2006. De tidigaste kristna kulthusen. (red) Anglert, M., Artursson, M. & Svanberg, F. *Kulthus och dödhus. Det ritualiserade rummets teori och praktik*. Stockholm.
- Anund, J. 1998. Mångsysslare, småstäder och klassresor. Nordens bronshantverk som exempel på möjligheter inom socialarkeologin. *Meta* 1998/4.
- Arcini, C. & Tagesson, G. 2005. Kroppen som materiell kultur – gravar och människor i Linköping genom 700 år. (red) Kaliff, A. & Tagesson, G. *Liunga. Kaupinga. Kulturhistoria och arkeologi i Linköpingsbygden*. Riksantikvarieämbetet, Arkeologiska undersökningar skrifter 60.
- Ariés, P. 1974. *Western attitudes toward death from middle ages to the present*. Baltimore.
- Ariés, P. 1981. *The hour of our death*. New York.
- Arnold, D. E. 1985. *Ceramic theory and cultural process*. Cambridge.
- Arvid Trolles jordebok 1498: jämte åtkomsthandlingar och andra därmed samböriga aktstycken* (Historiska Handlingar del 31). Stockholm 1938.
- Arrhenius, B. 2011. Helgö – pagan sanctuary complex. (red) Arrhenius, B. och O'Meadhra, U. *Excavations at Helgö XVIII. Conclusions and New Aspects*. Stockholm.
- Asztalos, M. 1991. *Petrus de Dacia om Christina från Stommeln – en kärlekshistoria*. Uppsala.

B

- Balić, I. 2006. Sociala frizoner – en nödvändighet. (red) Larsson, S. *Liljan. Om arkeologi i en del av Malmö*. Riksantikvarieämbetet. Lund.
- Becker, N. 2005. Metallhantverk och specialisering. (red) Carlén, A. *Järnålder vid Öresund*. Band 1. Riksantikvarieämbetet. Lund.
- Behre, K-E. 1999. The history of beer additives in Europe a review. *Vegetation history and archaeobotany* 1999 (8).
- Berg, J. 2000. Stormannamiljöer och landskap. En diskussion om maktens uttryck i den fysiska miljön – utifrån några exempel från yngre järnålder-medeltid. (red) Olausson, M. *En bok om Husbyar*. Riksantikvarieämbetet. Avdelningen för arkeologiska undersökningar skrifter nr 33.
- Berg, J. 2003. *Gods och landskap. Jordägande, bebyggelse och sambälle i Östergötland 1000–1562*. Meddelande 120 / Kulturgeografiska institutionen, Stockholms universitet.
- Berg, J. 2006. Den privata staden? (red) Larsson, S. *Nya stadsarkeologiska horisonter*. Stockholm.
- Berg, J. 2008. Från bymark till stadsjord. *Bebyggelsehistorisk tidskrift*. 2008 (55).
- Berg, J. 2009. Fornlämningar och jordägande: om framväxten av det medeltida sociala landskapet i ljust av fornlämningarna från yngre järnåldern. (red) Kaliff, A. *Skuggor i ett landskap: västra Östergötlands slättbygd under järnålder och medeltid: resultat av ett tvärvetenskapligt projekt*. Riksantikvarieämbetet, Arkeologiska undersökningar skrifter nr 75.
- Bergold, H. & Ramström, A. u. å. *Samlingsrapport Carin Claréus undersökningar 1982–1989 Skänninge, Vadstena. Norrköping*. Riksantikvarieämbetet. UV Bergslagen rapport.
- Bergqvist, J. 2007. *Tidigmedeltida bebyggelse och medeltida till tidigmodern odling i norra Skänninge*, Riksantikvarieämbetet. UV Öst rapport 2007:16.
- Bergqvist, J. 2009a. *Nya Motalagatan*. Skänninge 2:1, 3:3, Plåtslagaren 1, 2, Skänninge stad, Mjölby kommun, Östergötland. Riksantikvarieämbetet. UV Öst rapport 2009:2.

- Bergqvist, J. 2009b. *Motalagatan–Skenaån*. Riksantikvarieämbetet. UV Öst rapport 2009:3.
- Bergqvist, J. & Hedvall, R. 2009. *Vistenagatan – Linköpingsgatan*. Arkeologisk undersökning – Skänningeprojektet. Kv Radiatorn, Skänninge 2:1, Skänninge stad, Mjölby kommun, Östergötland. Riksantikvarieämbetet. UV Öst rapport 2009:8.
- Berónius Jörpeland, L. & Seiler, A. Mälbys många ansikten. En tidigmedeltida huvudgård, förhistorisk och historisk bebyggelse. Riksantikvarieämbetet. UV rapport 2011:57.
- Binski, P. 1996. *Medieval death: ritual and representation*. London.
- Björkhager, V. m fl. 2004. Linköpings utkantslager. (red) Mörkfors, G. m fl. *Kulten – makten – människan. Arkeologi i Östergötland*. Meddelanden från Östergötlands Museum.
- Björkhager, V. 2009. *Gravfält, skelett och odlingslager vid Kriminalvårdsanstalten i Skänninge*. Östergötlands Länsmuseum. Rapport 2009:85.
- Björkhager, V. 2010. *Rumbleck och svartgods*. Arkeologisk förundersökning. Motalagatan, Nordanågatan och Nunnestigen samt kv Abboten, Nunnan och S:ta Ingrid. Skänninge stad, Mjölby kommun, Östergötlands län. Östergötlands Länsmuseum. Rapport 2010:113.
- Björklund, A. 2008. *Urban farming in rural towns: cultivation and livestock keeping in Uppsala before 1900*. Stockholm: Department of human geography, Stockholm University. Stockholm.
- Björklund, A. 2010. *Historical urban agriculture: Food production and access to land in Swedish towns before 1900*. Stockholm Studies in Human Geography, 20.
- Blomkvist, N. 1979. Kalmars uppkomst och äldsta tid. (red) Hammarström, I. *Kalmar stads historia I. Kalmarområdets forntid och stadens äldsta utveckling. Tiden intill 1300-talets mitt*, Kalmar.
- Blomqvist, R. 1951. *Lunds historia. 1 Medeltiden*. Lund.
- Bond, J. 2001. Production and Consumption of Food and drink in the medieval monastery. (red) Keevill, G., Aston, M., Hall, T. *Monastic Archaeology. Papers on the Study of Medieval Monasteries*.
- Bond, C. J. 1988. Monastic fisheries. (red) Aston, M. *Medieval Fish, Fisheries and Fishponds in England 1. British Archaeological Reports British Series 182*.
- Bonnier, A. C. 1996. Kyrkorna i Dals härad. Några av landets äldsta kyrkor. *Kyrka i bruk. Meddelanden från Östergötlands länsmuseum 1996*.
- Bonnier, A. C. 1987. *Kyrkorna berättar. Upplands kyrkor 1250–1350*. Upplands Fornminnesförenings tidskrift 51. Uppsala.
- Bonnier, A. C. & Ullén, M. 1998. *Örberga kyrka*. Linköping.
- Bonnier, A. C. 2004. Medeltidens kyrkor. (red) Sjöström, I. och Ullén, M. *Östergötland. Landskapets kyrkor*. Stockholm.
- Bonnier, A. C., Hägg, G. & Sjöström, I. 2008. *Svenska kyrkor. En historisk reseguide*. Stockholm.
- Borna Ahlqvist, H. & Tollin, C. 1994. *Kring Stäng. En kulturgeografisk utvärdering byggd på äldre lantmäteriakter och historiska kartöverlägg*. RAÄ, Arkeologiska undersökningar Skrifter 7.
- Borna-Ahlqvist, H., Lindgren-Hertz, L. & Stålbom, U. 1998. *Pryssgården. Från stenålder till medeltid. Arkeologisk slutundersökning, RAÄ 166 och 167, Östra Eneby socken, Norrköpings kommun, Östergötland*, Riksantikvarieämbetet. UV Öst rapport 1998:13.
- Borngässer, B. 2007. Gotiskt arkitektur i Italien. (red Toman, R.) *Gotik. Arkitektur, skulptur, måleri*. Königswinter.
- Bostrom, R. & Eriksson, J. 1992. *Herrestad kyrka*. Linköping.
- Brate, E. 1911–1918. *Östergötlands runinskrifter*. Granskade och tolkade av Erik Brate. Sveriges runinskrifter. Band 2. Stockholm.
- Braudel, F. 1982. *Civilisationer och kapitalism 1400–1800*. Bd 1, *Vardagslivets strukturer: det möjligas gränser*. Stockholm.
- Brillioth, Y. 1941. *Svenska kyrkans historia 2*. Uppsala.
- Broberg, B. & Hasselmo, M. 1978. *Söderköping. Medeltidsstaden 5*. Riksantikvarieämbetet. Stockholm.

- Broberg, B. & Hasselmo, M. 1981. *Keramik, kammar och skor från 7 medeltida städer. Fyndstudie*. RAÄ & SHM. Rapport, Medeltidsstaden 30. Stockholm.
- Broberg, B. & Hasselmo, M. 2001. Urbana nödvändigheter – kommunala angelägenheter? Avloppssystem och sophantering i den medeltida staden. (red) Andrén, A. m fl. *Från stad till land. En medeltidsarkeologisk resa tillägnad Hans Andersson*. Lund.
- Broccman, C. F. 1760. *Beskrifning Öfver the i Öster-Götland Befintelige Städer, Slott, Sockne-Kyrkor, Soknar, Säterier, Öfwer-Officers-Boställen, Jernbruk och Prestegårdar, med mera*. Norrköping.
- Bäck, M. 2000a. Stengodskeramiken. (red) Anund, J., Carlsson, R., Elfwendahl, M. & Pettersson, K. *I skuggan av domkyrkan. Arkeologi i uppsalakvarteret Disa, 1973–1993*. Riksantikvarieämbetet. UV Bergslagen rapport 2000:5.
- Bäck, M. 2000b. Analys av svartgods- och stengodskeramik. I; Beronius Jörpeland, L, Lindeblad, K. & Lindh, M. *Projekt uppdragsarkeologi. Vid Fyrisån – arkeologi i Östra Aros*. Riksantikvarieämbetet, Kunskapsavdelningen rapport nr 2000:1.
- Bäck, M. 2009. Specialregistrering av medeltida- och efterreformatorisk keramik från S:t Olofs konvent. I Konsmar, A., Menander, H. *S:t Olofs konvent. Arkeologisk undersökning – Skänningeprojektet*. Riksantikvarieämbetet. UV Öst rapport 2009:5.
- Bäck, T. 1979. *Kv Skenabron 4, Skänninge Mjölby kn Östergötland*. Riksantikvarieämbetet och Statens Historiska Museer. Uppdragsverksamheten 1979:20.

C

- Cardell, A. 2009. Osteologisk analys av fiskbensmaterial. Havsfisk – Munkarnas preferens. I Konsmar, A., Menander, H. *S:t Olofs konvent. Arkeologisk undersökning – Skänningeprojektet*. Riksantikvarieämbetet. UV Öst Rapport 2009:5.
- Carelli, P. 1998. Varuutbytet i medeltidens Lund. Uttryck för handel eller konsumtion? *Meta Nr 3 1998*.
- Carelli, P. 2000. "Profana gravar" i medeltidens Lund. Dahlerup Koch, H. (red). *Hikuin 27*.
- Carelli, P. 2001. *En kapitalistisk anda. Kulturella förändringar i 1100-talets Danmark*. Lund Studies in Medieval Archaeology 26.
- Carlsson, M. 2012. *Spår av det preurbana Norrköping – lämningar från 1100-tal till 1700-tal i kvarteret Gamla Rådstugan*. Rapporter från Arkeologikonsult 2012:2504.
- Christiansson, H. 1959. *Sydskandinavisk stil. Studier i ornamentiken på de senvikingatida runstenarna*. Uppsala.
- Christophersen, A. 1980. *Håndverket i forandring : studier i horn- og beinhandverkets utvikling i Lund c:a 1000–1350*. Lund.
- Cinthio, M. 2002. *De första stadsborna. Medeltida gravar och människor i Lund*. Stockholm/Stehag.
- Cinthio, E. m fl (red) 1986. *Linköpings domkyrka II Planscher*. Linköping.
- Clemmensen, M. 1922. Slægtskabet mellem lombardisk og dansk Teglstensarkitektur. *Aarbøger for nordisk oldkyndighed og historie*. Köpenhamn.
- Cnatingius, B. 1936. *Linköpings slott*. Linköping.
- Cnatingius, B. 1947. *Norsholm. Kulturhistoriska studier kring en gårds öden*. Linköping.
- Cnatingius, B. 1997. *Kaga kyrka*. Linköping.
- Coldstream, N. 2002. *Medieval Architecture*. Oxford History of Art. Oxford.
- Conradi Mattsson, A. 1998. *Riseberga kloster förutsättningar och framväxt. Birger Brosa, donatorn och Filipssonerna, sondottersöner*. Örebro läns museum 1998.
- Cornell, E. 1996. *Rummet och arkitekturen*. Stockholm.
- Curman, S. 1932. Kristna gravmonument från 1000-talet funna i Vreta kloster. *Arkeologiska studier tillägnade H. K. H. Kronprins Gustaf Adolf*. Stockholm.
- Curman, S. & Lundberg, E. 1935. *Östergötland band II. Vreta klostets kyrka*. Stockholm.

D

- Dahlbäck, G. 1977. *Uppsala domkyrkas godsinnehav med särskild hänsyn till perioden 1344–152*. Stockholms universitet. Stockholm.
- Dobres, M-A. 2000. *Technology and social agency. Outlining a practice framework for archaeology*. Oxford.
- Dobres, M-A. & Robb, J. (red) 2000. *Agency in Archaeology*. London.
- Drakenberg, S. 1976. Dominikanklostret i Västerås. (red) H. Simonsson. *Västmanlands Fornminnesförening. Årsskrift LIV 1976*.
- Dyer, C. 1988. The consumption of freshwater fish in medieval England (red) Ashton. M. *Medieval Fish, Fisheries and Fishponds in England 1. British Archaeological Reports British Series 182*.
- Dyer, C. 1994. *Everyday Life in Medieval England*. London.

E

- Egan, G. & Pritchard, F. 1991. *Dress Accessories, c1150–c1450. Medieval finds from excavations in London:3*.
- Ekeboom, J. 1979. *Beskrivning över 1705 års karta över Vadstena*. Föreningen Gamla Vadstena. Källor till Vadstenas historia Nr 1.
- Ekhoff, E. 1906. Tvenne nyupptäckta medeltida epitafier i den gamla dominikanerkyrkan i Sigtuna. *Fornvännen 1906*.
- Ekre, R. 1985. Medeltida borgar i Västergötland. (red) Behre, G., Wegraeus, E. *Västergötlands äldre historia, Älvsborgs länsmuseum 1985*.
- Elgenstierna, G. 1925–36. *Den introducerade svenska adelns ättartavlor I–IX*. Stockholm.
- Ericsson, A. 2005. Gränser och territoriella indelningar i Linköpingstrakten – en studie i medeltida geografi. (red) Kaliff, A. & Tagesson, G. *Lionga kaupinga. Kulturbistoria och arkeologi i Linköpings-trakten*. RAÄ. Arkeologiska undersökningar. Skrifter 60.
- Eriksson, J. 1990. *Hagebyhöga kyrka*. Linköping.
- Eriksson, J. 2006. *Dendrokronologiska undersökningar av medeltida kyrkor inom Linköpings stift*. Linköping.
- Eriksson, T. 2005. Grophus och hantverk. (red) Carlie, A. *Järnålder vid Öresund. Band 1*. Lund.
- Ersgård, L. 1984. *Medeltidsstaden 53. Skanör – Falsterbo*. Rapport. Riksantikvarieämbetet och Statens Historiska Museer. Stockholm.
- Ersgård, L. 1988. "Vår Marknad i Skåne". *Bebyggelse, handel och urbanisering i Skanör och Falsterbo under medeltiden*. Lund studies in medieval archaeology 4.
- Ersgård, L. 1996. Religionsskiftet som social förändring. (red) Engdahl, K., Kaliff, A. *Religion från stenålder till medeltid*. Riksantikvarieämbetet, Arkeologiska undersökningar, Skrifter 19.
- Ersgård, L. 2006. Dödens berg och Guds hus – förfäderskult, kristnande och klostret i Alvastra i den tidiga medeltidens Östergötland. (red) Ersgård, L. & Holmström, M. *Helgonets boning. Studier från forskningsprojektet "Det medeltida Alvastra"*. Lund Studies in Historical Archaeology 5. Stockholm.

F

- Falck, W. 1982. Bebyggelse i Visby under medeltiden – kring ett rekonstruktionsarbete. *Bebyggelse-historisk tidskrift nr 3. 1982*.
- Fant, E. 1929. Vårfrukyrkan. (red) Schüick, A. *Skänninge stads historia*. Skänninge.
- Feldt, A-C. 1990a. *Arkeologisk förundersökning Kv Munken 5 o 7 Skänninge Östergötland*. Östergötlands Länsmuseum. Linköping.
- Feldt, A-C. 1990b. *Arkeologisk förundersökning Föllingegatan Skänninge Östergötland*. Östergötlands länsmuseum. Linköping.
- Feldt, A-C. 1991. *Rapport Pukebacksgatan Skänninge Östergötland. Arkeologisk förundersökning*. Östergötlands Länsmuseum. Linköping.

- Feldt, A-C. 1992. *Arkeologisk förundersökning kv Gillestugan, Skänninge, Östergötland*. Östergötlands länsmuseum. Linköping.
- Feldt, A-C. 1993. *Arkeologisk förundersökning kv Gillestugan, Skänninge, Östergötland*. Östergötlands länsmuseum. Linköping.
- Feldt, A-C. 1997. Fynden- bostadsmiljö, hantverk och sopor. (red) Feldt, A-C. & Tagesson, G. *Två gårdar i biskopens stad*. Östergötlands länsmuseum. Östergötland fakta 3.
- Feldt, A-C. 2001a. *Kyrkogårdens gräns*. Östergötlands Länsmuseum. Arkeologisk rapport 27:2001.
- Feldt, A-C. 2001b. *Kraftiga kulturlager och brända byggnadslämningar kv Prelaten 10*. Östergötlands Länsmuseum. Arkeologisk rapport 112:200.
- Feldt, A-C. 2001c. *Byte av VA-ledningar. Arkeologisk förundersökning och antikvarisk kontroll, Linköpingsgatan och Moralagatan/Vretavägen, Skänninge stad, Mjölby kommun, Östergötland*. Östergötlands länsmuseum. Arkeologisk rapport 114:2001.
- Feldt, A-C. 2004b. Medeltid i domkyrkans skugga – kvarteret Absalon. (red) Mörkfors, G. m fl. *Kulten – makten – människan. Arkeologi i Östergötland*. Meddelanden från Östergötlands Museum.
- Feldt, A-C. 2006. *Diken, stolphål och trädgårdsodling. Västana, Skänninge, RAA 5, Lindbladsvägen, Nunnestigen och Ringgatan samt kv Kornknarren 8-9, kv Liljan, Arkeologisk förundersökning, Antikvarisk kontroll*. Östergötlands länsmuseum. Arkeologisk rapport 2006:32.
- Feldt, A-C. & Tagesson, G. 1996. *Två gårdar i biskopens stad*. Östergötlands länsmuseum. Östergötland fakta 3.
- Feldt, A-C. & Lindberg, M. 2002. *Arkeologisk förundersökning Follingegatan – Bjälbogatan, Skänninge stad, Mjölby kommun, Östergötlands län*. Östergötlands länsmuseum. Arkeologisk rapport 55:2002.
- Foggie, J P. 2003. *Renaissance religion in urban Scotland. The dominican order 1450-1560*, Boston.
- Folin, N. 1985. *Dominikanerklostret i Västerås*. Rapport Västmanlands Läns Museum.
- Forssell, H. 1869. *Sveriges inre historia från Gustaf den förste. Med särskilt avseende på förvaltning och ekonomi*. Stockholm.
- Friedrichs, C. R. 1995. *The Early Modern City 1450-1750*. Harlow.
- von Friesen, O. 1913. *Upplands runstenar. En allmänfattlig öfversikt*. Uppsala.
- Fritz, B. 1973. *Hus, land och län: förvaltningen i Sverige 1250-1434. 2*. Stockholm.
- Fritz, B. 1983. Vadstenas "Grop o plankor"- stadens medeltida befästningsverk. *Metu* nr 83:2. Lund.
- Fritz, B. 2000. Staden kontra klostret. (red) Söderström, G. *600 år i Vadstena*. Vadstena.
- Fuglesang, S. 1980. *Some Aspects of the Ringerike Style. A phase of 11th century Scandinavian Art*. Medieval Scandinavia Supplements, Volume 1. Odense.
- Fuglesang, S. 1981. Stylistic groups in late Viking and Early Romanesque art. (red) Torp, H., Holm Monssen, L. & Brandt, R. *Acta ad archaeologiam et artivm historiam perinentia*. Serie Altera in 8°. Volymen 1.
- Fuglesang, S. 2001. Animal ornament: the late Viking Period. I: Müller-Wille, M. & Larsson, L. O. (red). *Tiere, Menschen, Götter. Wikingerzeitliche Kunststile und ihre neuzeitliche Rezeption. Referate gehalten auf einem von der Deutschen Forschungsgemeinschaft geförderten Internationalen Kolloquium der Joachim Jungius-Gesellschaft der Wissenschaften, Hamburg*. Göttingen.

G

- Gadd, C-J. 1991. *Själubushåll eller arbetsdelning? Svenskt lant- och stadshantverk ca 1400-1860*. Göteborg. Ekonomisk-historiska institutionen. Göteborgs universitet. Göteborg.
- Gaimster, D. 1997. *German Stoneware 1200-1900*. London.
- Gallén, J. 1946. *La Province de Dacie de l'Ordre des frères prêcheurs*. Histoire Générale jusq'au grand schisme. Institutum Historicum FF Predicatorum Romae ad S. Sabinac Dessertationes historicae Fasc. XII. Helsingfors.

- Gallén, J. 1952. Dominikanerkonventet och dess funktion under medeltiden. *Situne Dei 1949–50*.
- Gallén, J. 1980. Dominikanorden. *Kulturhistoriskt lexikon för nordisk medeltid*.
- Gardelin, G. 2006. *En värld av sten. Stenbyggarnas organisation i medeltidens Östergötland*. Lund studies in historical archaeology 3.
- Gardell, S. 1945. *Gravmonument från Sveriges medeltid*. Del 1, Text. Stockholm.
- Gejvall, N-G. 1960. *Westerbus. Medieval Population and Church in the light of skeletal Remains*. Kungliga Vitterhets historie och antikvitets akademien. Stockholm.
- Gillingstam, H. 1952–53. *Ätterna Oxenstierna och Vasa under medeltiden: släkthistoriska studier*. Stockholm.
- Graves, P. 2000. *The form and fabric of belief. Archaeology of the lay experience of religion in medieval Norfolk and Devon*. BAR British series 311.
- Græbe, H. 1978. *Ribe Skt. Katharinæ kloster. Sognekirke og Hospital*. Historisk samfund for Ribe amt.
- Græbe, H. N. 1993. Holbæk Kloster. Sortebrødrens hus indviet til S. Lucius. (red). Vellev, J., Eide, O E. *Hikuin 20*.
- Gräslund, A-S. 1991. Runstenar. Om ornamentik och datering. *Tor 23*.
- Gräslund, A-S. 1992. Runstenar. Om ornamentik och datering II. *Tor 24*.
- Gräslund, A-S. 1994. Rune Stones – On ornamentation and Chronology. (red) Ambrosiani, B. & Clarke, H. *Developments around the Baltic and the North Sea in the Viking Age. The Twelfth Viking Congress*. Birka Studies 3.
- Gräslund, A-S. 1995. Runstenskvinnorna ännu en gång. *Tor 27*.
- Gräslund, A-S. 1998. Ornamentiken som dateringsgrund för Upplands runstenar. I: Dybdahl, A. & Hagland, J. R. (red). *Innskrifter og datering. Dating Inscriptions*. Senter for middelalderstudier Skrifter nr. 8.
- Gräslund, A-S. 2001. *Ideologi och mentalitet. Om religionsskiftet i Skandinavien från en arkeologisk horisont*. OPIA 29.
- Gräslund, A-S. 2002. De senvikingatida runstenarna i Jönköpings län – deras ornamentik och datering. I: *Om runstenar i Jönköpings län. Småländska kulturbilder 2002*. Jönköping.
- Gustavsson, H. 2009. Runskriftstolkning av runblecksfynd. Bilaga 5. I Konsmar, A., Menander, H. 2009. *S:t Olofs konvent. Arkeologisk undersökning – Skänningeprojektet*. Riksantikvarieämbet. UV Öst rapport 2009:5.
- Gustavsson, J. 2013. *Arkeologisk förundersökning, Stadsgårdar i den medeltida stadens utkant, Östergötland, Skänninge, Kvarteret Fogden 4–6, Radiatorn 4, Magasinet samt Linköpingsgatan*. Riksantikvarieämbetet, UV Rapport 2013:50.
- Gustafsson, S. 2006. *Svenska städer i medeltidens Europa. En komparativ studie av stadsorganisation och politisk kultur*. Acta Universitatis Stockholmiensis. Stockholm Studies in History 86. Stockholm.
- Gustin, I. 2004. *Mellan gåva och marknad: handel, tillit och materiell kultur under vikingatid*. Lund Studies in Medieval Archaeology 34.
- Gustin, I. 2006. *Tornet till Bjälbo kyrka: Bjälbo socken, Mjölby kommun, Östergötlands län. Byggnads- arkeologisk undersökning och antikvarisk kontroll*. Östergötlands länsmuseum, rapport 2006:73.
- Gustin, I. 2009a. Vikter och viktliknande föremål från Skänninge. I Hedvall 2009c.
- Gustin, I. 2009b. Kvinnan, tornet och makten i Bjälbo. (red) Mogren et al. *Triangulering: historisk arkeologi vidgar fälten*. Lund.
- Göransson, U. 1977. *Kulturlandskapsförändring och samhällsutveckling. En undersökning av rumsliga förändringar av kulturlandskapet i Torstuna socken i Uppland från 0 till 1650*. Stockholm.
- Göransson, H. 1989. Dags mosse – Östergötlands förhistoriska kalender. *Svensk Botanisk Tidskrift volym 83*.

H

- Hagenfeldt, S. E. & Palm, R. 1996. *Sandstone Runestones. The use of sandstone for erected runestones.* Runica et Mediævalia. Scripta maiora 2. Riksantikvarieämbetet. Stockholm.
- Hallerdt, B. 2006. *Svartbördraklostret i Stockholm.* Stockholm.
- Hansson, M. 2001. *Huvudgårdar och herravälden. En studie av småländsk medeltid.* Lund Studies in Medieval Archaeology 25.
- Harrison, D. 2012. *En medeltida storstad. Historien om Söderköping.* Stockholm.
- Hasselmo, M. 1982. *Vadstena.* Medeltidsstaden 36. Riksantikvarieämbetet. Stockholm.
- Hasselmo, M. 1983. *Skänninge. Rapport Medeltidsstaden 40.* Stockholm: Riksantikvarieämbetet och Statens Historiska Museer.
- Hasselmo, M. 1987a. Sammanfattning. (red) Andrae, T., Hasselmo, M. & Lamm, K. *7000 år på 20 år. Arkeologiska undersökningar i Mellansverige.* Riksantikvarieämbetet. Stockholm.
- Hasselmo, M. 1987b. Skänninge, (red) Andrae, T., Hasselmo, M. & Lamm, K. *7000 år på 20 år: Arkeologiska undersökningar i Mellansverige.* Riksantikvarieämbetet. Stockholm.
- Hasselmo, M. 1992. From Early-Medieval Central-Places to High-Medieval Towns – Urbanization in Sweden from the End of the 10th Century to c.1200. (red) Ersgård, L. m fl. *Rescue and Research. Reflections of Society in Sweden 700–1700 A.D.* Riksantikvarieämbetet. Arkeologiska undersökningar, Skrifter nr 2.
- Hasselmo, M. 1996. *S:ta Ingridis kloster. Arkeologisk undersökning. S:ta Ingridis kloster, Skänninge, Östergötland. Tidig medeltida kulturlager och gravar.* Riksantikvarieämbetet. UV Linköping rapport 1996:42.
- Hasselmo, M. 1996b. *Järntorgsparken.* Arkeologisk undersökning. Järntorgsparken, Kvarteret Allhelgona. Kvarteret Munken, Skänninge, Östergötland. Medeltida kulturlager. Riksantikvarieämbetet. UV Linköping rapport 1996:24.
- Heckscher, E. 1941. *Svenskt arbete och liv. Från medeltiden till nutiden.* Stockholm.
- Hed Jakobsson, A. 2003. *Smältdegslars härskare och Jerusalems tillskyndare. Berättelser om vikingatid och tidig medeltid.* Stockholm Studies in Archaeology 25.
- Hedvall, R. 1995. Agrarbebyggelsen under järnålder och medeltid i Östergötland. *Medeltida agrarbebyggelse och exploateringsarkeologi – potential och problemformulering.* Riksantikvarieämbetet. UV Stockholm rapport 1995:20.
- Hedvall, R. 2000. *Stadsgårdar i den senmedeltida stadsdelen Sanden, Vadstena.* Rapport arkeologisk undersökning. Riksantikvarieämbetet. UV Öst rapport 2000:26.
- Hedvall, R. 2001. Clastadh rundkyrka. (red) Feldt, A-C. & Mörkfors, G. *Hemmet, trakten världen. Arkeologi i Östergötland.* Linköping.
- Hedvall, R. (red). 2002a. *Urban Diversity, Archaeology in the Swedish Province of Östergötland.* Riksantikvarieämbetet, Arkeologiska undersökningar, Skrifter nr 45.
- Hedvall, R. 2002b. *Arkeologisk förundersökning område 13 och 17 Skänninge.* Riksantikvarieämbetet. UV Öst rapport 2002:8.
- Hedvall, R. 2002c. Ett byggnadsverk till 'värn och tröst'. (red) Hedvall, R. *Arkeologi i Vadstena. Nya resultat med utgångspunkt i undersökningarna i stadsdelen Sanden.* Riksantikvarieämbetet, Arkeologiska undersökningar, Skrifter nr 46.
- Hedvall, R. 2002d. Bebyggelse i staden. (red) Hedvall, R. *Arkeologi i Vadstena. Nya resultat med utgångspunkt i undersökningarna i stadsdelen Sanden.* Riksantikvarieämbetet, Arkeologiska undersökningar, Skrifter nr 46.
- Hedvall, R. 2002e. Medeltid i klosterstaden Vadstena. Undersökningen i stadsdelen Sanden 1995–1998. (red) Hedvall, R. *Arkeologi i Vadstena. Nya resultat med utgångspunkt i undersökningarna i stadsdelen Sanden.* Riksantikvarieämbetet, Arkeologiska undersökningar, Skrifter nr 46.

- Hedvall, R. 2007. Kyrkorna i Klåstad. (red) Perlinge, A. *Människors rum och människors möten Kulturhistoriska skisser*. Stockholm.
- Hedvall, R. 2009a. Kyrklig etablering och expansion i västra Östergötland. (red) Kaliff, A. *Skuggor i ett landskap: västra Östergötlands slättbygd under järnålder och medeltid: resultat av ett tvärvetenskapligt projekt*. Riksantikvarieämbetet, Arkeologiska undersökningar Skrifter nr 75.
- Hedvall, R. 2009b. Den äldre träkyrkan i Södra Råda. (red) Knabe, E. *Arkeologi i Södra Råda*. Stockholm.
- Hedvall, R. 2009c. *Skänningeprojektet inledande del: sammanfattning av projektet*. Riksantikvarieämbetet. UV Öst rapport 2009:1.
- Hedvall, R. & Menander, H. 2009. *Inventering av tidigkristna gravmonument i Linköpings stift*. Linköping.
- Hedvall, R. 2011. Borgaren Birgers sigill. (red) Lindeblad, K. & Räf, E. *Arkeologi i Östergötland 2011*.
- Hedvall, R. 2013. *Kyrkor och kyrkogårdar i Svansbals, Västra Tollstad och Heda*. RAÄ. UV Rapport 2013:14.
- Heimdahl, J. 2005. *Urbanised Nature in the Past: Site formation and Environmental Development in Two Swedish Towns AD 1200–1800*. Stockholms universitet. Stockholm.
- Heimdahl, J. 2009a. *Makroskopisk analys av jordprov från Motalagatan, Skänninge*. I Bergqvist, J. *Nya Motalagatan*. Skänninge 2:1, 3:3, Plåtslagaren 1, 2, Skänninge stad, Mjölby kommun, Östergötland. Riksantikvarieämbetet. UV Öst rapport 2009:2.
- Heimdahl, J. 2009b. *Makroskopisk analys av jordprover från Dyhagen, Skänninge*. I Lindberg, S. & Stibéus, M. 2009. *Dyhagen*. Arkeologisk undersökning – Skänningeprojektet, RAÄ 5. Skänninge 2:1 och 3:2, Skänninge stad, Mjölby kommun, Östergötland. RAÄ. UV Öst rapport 2009:4.
- Heimdahl, J. 2009c. *Makroskopisk analys av jordprover från Kv Magasinet, Skänninge*. I Lindberg, S. *Kvarteret Magasinet*. Skänninge 2:1. Skänninge stad, Mjölby kommun, Östergötland. Riksantikvarieämbetet. UV Öst rapport 2009:9.
- Heimdahl, J. 2009d. *Makroskopisk analys av jordprover från Vistenagatan–Linköpingsgatan, Skänninge*. I Bergqvist, J. & Hedvall, R. *Vistenagatan–Linköpingsgatan*. Arkeologisk undersökning – Skänningeprojektet. Kv Radiatorn, Skänninge 2:1, Skänninge stad, Mjölby kommun, Östergötland. Riksantikvarieämbetet. UV Öst rapport 2009:8.
- Heimdahl, J. 2009e. Makroskopisk analys av jordprover från S:t Olofs konvent, Skänninge. I Konsmar, A. & Menander, H. *S:t Olofs konvent. Arkeologisk undersökning – Skänningeprojektet*. Riksantikvarieämbetet. UV Öst rapport 2009:5.
- Heimdahl, J. 2013. I Gustavsson, J. *Arkeologisk förundersökning. Stadsgårdar i den medeltida stadens utkant, Östergötland, Skänninge, Kvarteret Fogden 4–6, Radiatorn 4, Magasinet samt Linköpingsgatan*. Riksantikvarieämbetet, UV Rapport 2013:50.
- Heimer, O. 2009. Att bygga aristokrati. (red) Hadevik, C. & Steineke, M. *Tematisk rapportering Citytunnelprojektet*. Malmö Museer. Arkeologienheten. Rapport över arkeologisk slutundersökning. Rapport nr 48.
- Helmfrid, S. 1962. *Östergötland "Västanstång": Studien über die ältere Agrarlandschaft und ihre Genese*. Stockholm.
- Henricson, L. 2005. Glasanalys. I Bäck, M. *Skeppare och vägarfolk i Västerås hamnområde ca 1620–1730*. Arkeologisk undersökning. Västmanland, Västerås stad, kvarteret Oden, RAÄ 232. Riksantikvarieämbetet. UV Bergslagen rapport 2005:14.
- Henricson, L. 2009. Glasregistreringsrapport. I Hedvall 2009c.
- Herlitz, N. 1924. *Svensk stadsförvaltning på 1830-talet*. Stadshistoriska institutet. Stockholm.
- Hermanson, L. 2000. *Släkt, vänner och makt. En studie av elitens politiska kultur i 1100-talets Danmark*. Avhandlingar från Historiska institutionen, Göteborgs universitet, 24. Göteborg.
- Hermanson, L. 2003. Nätverk som politisk resurs. 1100-talets Danmark från ett sociopolitiskt perspektiv. (red) Hreinsson, E. & Nilson, T. *Nätverk som social resurs. Historiska exempel*. Lund.

- Hermanson, L. 2004. Makten, individen och kollektivet. Ett alternativt perspektiv på det danska 1100-talets politiska historia. (red) Carelli, P., Hermanson, L. & Sanders, H. *Ett annat 1100-tal. Individ, kollektiv och kulturella mönster i medeltidens Danmark*. Göteborg.
- Hermanson, L. 2009. *Bärande band. Vänskap, kärlek och brödraskap i det medeltida Nordeuropa, ca 1000–1200*. Lund.
- Hermansson, L. 2010. Det tidiga Vreta. En helig plats i ett europeiskt maktsystem? (red Tagesson m fl) *Fokus Vreta kloster. 17 nya rön om Sveriges äldsta kloster*. The Museum och National Antiquities, Stockholm, Studies 14/Riksantikvarieämbetet, Arkeologiska undersökningar Skrifter nr 77.
- Hildebrand, H. 1983. *Sveriges medeltid. Tredje boken. De högste i samhället*.
- Holmqvist, W. 1947. Mariakyrkan och klostret. (red) Arbman, H. *Sigtuna Mariakyrka 1247–1947*. Sigtuna.
- Holmström, M. 2006. Makten och Himmelriket. Kontinentala kontakter och föränderliga förbindelser i det medeltida Alvastra och Linköpings stift. (red) Ersgård, L. *Helgonets boning. Studier från forskningsprojektet "Det medeltida Alvastra"*. Lund Studies in Historical Archaeology 5.
- Hunt, E. S. & Murray, J. M. 2001. *Företagande och handel i det medeltida Europa, 1200–1550*. Stockholm.
- Hyenstrand, Å. 1974. *Centralbygd – Randbygd. Strukturella, ekonomiska och administrativa huvudlinjer i mellansvensk yngre järnålder*. Acta Universitatis Stockholmiensis. Studies in North-European Archaeology 5.
- Håkansson, A. 2004. Sotarp, en vandrande medeltida landsby – om nyetablering av gårdar i halländsk bybildningstid. (red) Carlie, L. m fl. *Landskap i förändring. Hållplatser i det förgångna*. Arkeologiska rapporter från Landsantikvarien 2004:1.
- Hällans, A-M. 2007. Att lägga minnen på hög – historiebruk i det förkristna Skandinavien. (red) André, A. Carelli, P. *Odens öga – mellan människor och makter i det förkristna Norden*. Helsingborg.
- Härdelin, A. 1998. Kloster och konvent i den tidiga medeltidens kyrka. *Sveriges kyrkohistoria. Missions-tid och tidig medeltid*. (red) Nilsson, B., Tegborg, L. Stockholm.
- Härdelin, A. 2005. Spiritualitetshistoriska perspektiv. *Diocesis Lincopensis II. Medeltida internationella influenser*. (red) Lejon, K. O. Linköpings stiftshistoriska sällskaps skriftserie, Nr 2.
- Hök, H. 2005. *Dominikanernas konvent i Helsingborg, S:t Nicolai. Rapport från utgrävningarna 1952–54*. Sammanställd av Happy Hök 1999. Helsingborgs Museer/Kulturmagasinet. Helsingborg.
- Hörfors, O. 1991. *Rapport Arkeologisk förundersökning Ågatan/Vadstenagatan och Återvändsgränd 1 och 6 Skänninge Östergötland* Östergötlands Länsmuseum. Linköping.

I

- Iversen, T. 2003. Fra trell til leilending – frigivning, bosetning og herredømme i Norge, Norden og Vest-Europa i tidlig middelalder, (red) T. Lindkvist & J. Myrdal, *Trälur. Ofria i agrarsamhället från vikingatid till medeltid*. Skrifter om skogs- och lantbrukshistoria 17.

J

- Jacobson, L. m fl. 1982. Något utöver det vanliga. (red) Dahlbäck, G., *Helgeandsbolmen 1000 år i Stockholms ström*. Stockholm.
- Jakobsen, J. G. G. 2007. Dominikanerne i Västergötland. (red) Hagberg, J. *Kloster och klosterliv i det medeltida Skara stift*. Skara stiftshistoriska sällskaps skriftserie 33.
- Jakobsen, J. G. G. 2008. *Prædikebrødrems samfundsrolle i middelalderens Danmark*. Institut for Historic, Kultur og Samfundsbeskrivelse Syddansk Universitet. Odense.
- Jansson, S. B. F. 1962. *Stenfynnen i Hovs kyrka*. Filologiskt arkiv 9.
- Jansson, S. B. F. 1975. Linköpingsbygdens runstenar. (red) Kraft, S. *Linköpings historia 1. Från äldsta tid till 1567*. Linköping.
- Johansen, B. 1997. *Ormalur. Aspekter av tillvaro och landskap*. Stockholm Studies in Archaeology 14.

- Johansson Hervén, C. 2008. Den tidiga medeltidens Lund – vems var egentligen staden? (red) Andersson, H. m fl. *De første 200 årene – ny blick på 27 skandinaviske middelalderbyer*. UBAS. Universitetet i Bergen Arkeologiske Skrifter. Bergen.
- Jones, A.K.G. 1976. The fish bones, in Black G, 1976, Excavations in the sub-vault of the misericorde of Westminster Abbey. *Trans London & Middlesex Archaeological Society* 27.
- Jonsson, K. 1996. Castles and Coinage 1200–1300. *Castella Maris Baltici II*. Sörmländska handlingar nr 49. Lund Studies in Medieval Archaeology 18.
- Jonsson, K. 2009. Kyrkogården och kyrkan i Västerhus. En arkeologisk tillbakablick. Västerhus. (red) Iregren, E., Alexandersen, V., Redin, L. *Kapell, kyrkogård och befolkning*. Kungliga Vitterhets historie och antikvitets akademien. Stockholm.
- Jönsson, L. 2011. En storgårds sociala och rituella topografi – exempel från Lockarp i Skåne. (red). Håkansson, A. & Rosén, C. *Landskaparna*. Kulturmiljö Halland Utskrift 11.
- Jönsson, L. & Kockum, J. 2005. Att sätta gränser, *Meta* 2005:2.
- Jørgensen, L. 2011. Gudme-Lundeborg on Funen as a model for northern Europe? (red) Grimm, O. och Pesch, A. *The Gudme/Gudhem Phenomenon. papers presented at a workshop by the Centre for Baltic and Scandinavian Archaeology (ZBSA), Schlerwig, April 26th and 27th, 2010*. Schriften des Archäologischen Landesmuseum. Ergänzungsreihe. Neumünster.

K

- Karlsson, E. 2008. Glömda gravar på galgbacken. (red) Frendin, T. *Döden som straff. Glömda gravar på galgbacken*. Linköping.
- Karlsson, P. & Stibeus, M. med bidrag av Lindberg, S. 2009. *Järnvägsparken* Arkeologisk undersökning – Skänningeprojektet. Skänninge stad, Mjölby kommun, Östergötland. Riksantikvarieämbetet. UV Öst rapport 2009:10.
- Kieffer-Olsen, J. 1993. *Grav och gravskik i det middelalderlige Danmark – 8 kirkegårdsudgravninger*. Afd. for Middelalder-arkeologi og Middelalder-arkeologisk Nyhedsbrev Aarhus Universitet.
- Kilström, B. I. 1976. *Dominikanska perspektiv*. Stockholm.
- Kitzler Åhfeldt, L. 2002. *Work and Worship. Laser Scanning Analyses of Viking Age Rune Stones*. Thesis and Papers in Archaeology B:9.
- Kjellberg, C. M. 1970. Skänninge från nyare tidens början. (red) Lindahl, A. *Skänninge stads historia*. Delvis omarbetad nyttgåva. Skänninge.
- Kjellberg, S. T. & Lundberg, E. 1929. Skänninges medeltida topografi och bebyggelse. (red) Schück, A. *Skänninge stads historia*. Skänninge.
- Kjellberg, S. T. & Lundberg, E. 1970. Skänninges medeltida topografi och bebyggelse. (red) Lindahl, A. *Skänninge stads historia*. Delvis omarbetad nyttgåva. Skänninge.
- Klackenberg, H. 1986. Feodalism i Finnveden: biskop Henrik och Berga. (red) Andrén, A. *Medeltiden och arkeologin*. Lund.
- Klackenberg, H. 1992. *Moneta nostra. Monetariseringen i medeltidens Sverige*. Lund Studies in Medieval Archaeology 10.
- Koib, J. 1957. Aspenäsätten. (red) Gilllingstam, H., Koib, J., Liljeholm, A.F. och Wernstedt, F. *Äldre svenska frälsesläkter. Ättartavlor. I:1–2*. Stockholm.
- Konsmar, A. 2007. *Äldre gatunivå och kulturlager i Follingegatan*. Riksantikvarieämbetet. UV Öst rapport 2007:63.
- Konsmar, A. & Menander, H. 2009a. *S:t Olofs konvent*. Arkeologisk undersökning – Skänningeprojektet. Riksantikvarieämbetet. UV Öst rapport 2009:5.
- Konsmar, A. & Menander, H. 2009b. *Kv Brödraklostret*. Arkeologisk undersökning – Skänningeprojektet. Riksantikvarieämbetet. UV Öst rapport 2009:6.

- Konsmar, A. & Menander, H. 2009c. *Kv Munkgärdet*. Arkeologisk undersökning – Skänningeprojektet. Riksantikvarieämbetet. UV Öst rapport 2009:7.
- Källström, M. 1998. *Järfällas runstenar*. Järfälla.
- Källström, M. 1999. *Torbjörn skald och Torbjörn – studier kring två mellansvenska runristare*. MINS. 48.
- Källström, M. 2007. *Mästare och minnesmärken. Studier kring vikingatida runristare och skriftmiljöer i Norden*. Acta Universitatis Stockholmiensis. Stockholm Studies in Scandinavian Philology. New Series 43.

L

- Lagerqvist, L.O. 1970. Myntfynden från Allhelgonakyrkan i Skänninge. (red) Lindahl, A. *Skänninge stads historia*. Omarbetad nyttgåva Linköping.
- Lagerstedt, T. 1973. *Den civila lokalförvaltningens gränser 1630–1952: kameral redovisning, areell beteckning och gränsförändring*. Meddelanden från Kulturgeografiska institutionen vid Stockholms universitet: B 24.
- Lamberg, M. 2001. *Dannemännen i stadens råd. Rådmanskretsen i nordiska köpstäder under senmedeltiden*. Stockholmia. Stockholm.
- Larsson, I. 2009. *Millefolium, rölika och näsegräs. Medeltidens svenska växtvärld i lärd tradition*. Kungl. Skogs- och lantbruksakademien. Skogs- och lantbrukshistoriska meddelanden nr 45.
- Larsson, L-O. 1964. *Det medeltida Värend. Studier i det smäländska gränsländets historia fram till 1500-talets mitt*. Lund.
- Larsson, L. och Söderberg, B. 2012. Bland mordbrännare och flygande smeder. En sekvens av hallbyggnader i Uppåkra. *Ale. Historisk tidskrift för Skåne, Halland och Blekinge* 2012:1–15.
- Larsson, P. 2002. *Yrunan. Användning och ljudvärde i nordiska runinskrifter*. Runrön 17.
- Larsson, S. 2006a. Gestaltningen av några skånska städer. (red) Larsson, S. *Centraliteter. Människor, strategier och landskap*. Lund.
- Larsson, S. (red) 2006b. Den mänskliga staden? *Nya stadsarkeologiska horisonter*. RAÄ. Stockholm.
- Lawrence, C. H. 1994. *The Friars. The impact of the early mendicant movement on western society*. New York.
- Le Goff, J. 1990. *The birth of purgatory*. Leicester.
- Lejon, K. O. 2005a. *Diocesis Lincopensis – historik över Linköpings stift*. Linköpings stiftshistoriska sällskaps skriftserie 1.
- Lejon, K. O. 2005b. Petrus de Dacia – dominikanbroderns internationella sammanhang. *Diocesis Lincopensis II. Medeltida internationella influenser*. (red) Lejon, K. O. Linköpings stiftshistoriska sällskaps skriftserie 2.
- Lihammer, A. 2007. *Bortom riksbildningen. Människor, landskap och makt i sydöstra Skandinavien*. Lund Studies in Historical Archaeology 7.
- Lilja, H. Jacobsson, B. & Arcini, C. 2001. *Svartbrödernas kyrkogård i Åhus*. Riksantikvarieämbetet. UV Syd rapport 2001:31.
- Lilley, K. D. 2002. *Urban Life in the Middle Ages 1000–1450*. European Culture and Society. Basingstoke.
- Lindahl, A. (red) 1970a. *Skänninge stads historia*. Omarbetad nyttgåva. Linköping.
- Lindahl, A. 1970b. Stadsarkeologiska undersökningar efter 1929. (red) Lindahl, A. *Skänninge stads historia*. Linköping.
- Lindberg, F. (red) 1947. *Hantverkarna. 1. Medeltid och äldre vasatid*. Stockholmia. Stockholm.
- Lindberg, S. 2009. *Kvarteret Magasinet*. Skänninge 2:1. Skänninge stad, Mjölby kommun, Östergötland. Riksantikvarieämbetet. UV Öst rapport 2009:9.
- Lindberg, S. med bidrag av Konsmar, A. & Lindeblad, K. 2012. *Från stadsjordar till stadsgårdar 1600- och 1700-tal i Norrköpings södra utkant*. Norrköpings stad och kommun, kv Spinnrocken 18 och kv Tulpanen 2. Riksantikvarieämbetet. UV rapport 2012:186.

- Lindberg, S. & Stibéus, M. 2009. Skänningeprojektet. *Dyhagen*. Arkeologisk undersökning, RAÄ 5. Skänninge 2:1 och 3:2, Skänninge stad, Mjölby kommun, Östergötland. Riksantikvarieämbetet. UV Öst rapport 2009:4.
- Lindeblad, K. 1993. *Arkeologisk utredning kv Helgonet*. Skänninge stad, Mjölby kommun, Östergötland. Riksantikvarieämbetet. UV Linköping rapport 1993.
- Lindeblad, K. 1994. *Ny optokabel Vadstena – Motala. Arkeologisk utredning och förundersökning*. Riksantikvarieämbetet. UV Linköping rapport 1994.
- Lindeblad, K. 1995. *En järnåldersboplats vid Högby gamla tomt*. Riksantikvarieämbetet. UV Öst rapport 1995:22.
- Lindeblad, K. 1996. Borgs socken – förändringar i tid och rum 200–1200 e. Kr. (red) Lundqvist, L. m fl. *Slöinge och Borg. Stormansgårdar i öst och väst*. Riksantikvarieämbetet. Arkeologiska undersökningar skrifter 18.
- Lindeblad, K. 2001. Motala – en medeltida centralort? (red) Andrén, A., Ersgård, L. & Wienberg, J. *Från stad till land. En medeltidsarkeologisk resa tillägnad Hans Andersson*. Lund.
- Lindeblad, K. 2006. *Den gröna studen*. (red) Larsson, S. *Nya stadsarkeologiska horisonter*. Stockholm.
- Lindeblad, K. 2008. Landskap och urbanisering, Östergötland ur ett centralortsperspektiv 700–1500. Riksantikvarieämbetet, Arkeologiska Undersökningar Skrifter nr 74/ Lund. *Studies in Historical Archaeology* 10.
- Lindeblad, K. 2010. Hjärstilla, lavandel och svarta vinbär. Om medeltida klosterträdgårdar i Östergötland. (red) Tagesson, G m fl. *Fokus Vreta kloster. 17 nya rön om Sveriges äldsta kloster*. The Museum och National Antiquities, Stockholm, *Studies* 14/Riksantikvarie- ämbetet, Arkeologiska undersökningar Skrifter nr 77.
- Lindeblad, K. & Nielsen, A-L. 1997. *Kungens gods i Borg. Om utgrävningarna vid Borgs säteri i Östergötland*. Riksantikvarieämbetet. UV Linköping rapport 1997:12.
- Lindeblad, K. & Menander, H. 2000. *Trehundra år i Hagan*. Riksantikvarieämbetet. UV Öst rapport 2000:36.
- Lindeblad, K. & Tagesson, G. 2005. Byn och staden – Stora Ullevi och Linköping, (red) Kaliff, A. & Tagesson, G. *Liunga Kaupinga. Kulturb historia och arkeologi i Linköpingsbygden*. Riksantikvarieämbetet. Arkeologiska undersökningar skrifter 60.
- Lindblom, A. 1973. *Vadstena klostets öden*. Finspång.
- Lindell, T. 1949. Skeninge, en liten stad med stora minnen. (red) Harnesk, P. *Svenska stadsmonografier. Linköping, Vadstena, Skänninge, Söderköping, Motala, Mjölby*. Uppsala.
- Lindgren, M. 1996a. Det gotiska kyrkorummet. *Den gotiska konsten*. Signums svenska konsthistoria. Lund.
- Lindgren, M. 1996b. Kalkmålningarna. *Den gotiska konsten*. Signums svenska konsthistoria. Lund.
- Lindgren-Hertz, L. 1989. *Rapport Arkeologisk förundersökning Pukebacksgatan 6, Skänninge* Östergötlands Länsmuseum Linköping.
- Lindgren-Hertz, L. 2001. Speglingar av rumslig organisation. Norrköping i ljuset av mindre arkeologiska undersökningar. (red) Andrén, A. m fl. *Från stad till land. En medeltidsarkeologisk resa tillägnad Hans Andersson*. Lund.
- Lindman, G. & Stibéus, M. 2000. *Berghem – en arkeologisk undersökning i en vikingatida – medeltida by i Viskans dalgång. Västergötland, Berghems sn, Berghem 16:5, fornlämning RAÄ 87*. Riksantikvarieämbetet. UV Väst rapport 2000:5.
- Lindqvist, G. 1970. Allhelgonakyrkan i Skänninge. (red) Lindahl, A. *Skänninge stads historia*. Skänninge.
- Lindqvist, S. 1915. *Den helige Eskils biskopsdöme. Några arkeologiska vittnesbörd om den kristna kyrkans första organisation inom mellersta Sverige*. Stockholm.
- Lindström, D. 1991. *Skrå, stad och stat. Stockholm, Malmö och Bergen ca 1400–1622*. Uppsala.

- Ljung, C. 2009. Västra slättbygden under övergången mellan vikingatid och medeltid: en diskussion utifrån runstenar och tidigkristna gravmonument. (red) Kaliff, A. *Skuggor i ett landskap: västra Östergötlands slättbygd under järnålder och medeltid: resultat av ett tvärvetenskapligt projekt*. Riksantikvarieämbetet, Arkeologiska undersökningar skrifter nr 75.
- Ljung, C. 2010. Gravmonumentet på museets tomt – en viktig pusselbit till förståelsen av tidigkristna begravningar i Uppland. *Situne Dei 2010*.
- Ljung, S. 1949. *Söderköpings historia intill 1568*. S:t Ragnhilds gille i Söderköping. Söderköping.
- Ljung, S. 1965. *Norrköpings historia intill 1568*. Stockholm.
- Lorin, O. 2005. *Mitt svunna Skänninge*. Skänninge.
- Lovén, C. 1996. *Borgar och befästningar i det medeltida Sverige*. Kungl. Vitterhets-, historie- och antikvitetsakademiens handlingar. Antikvariska scrien: 40.
- Lundberg, E. 1927. Östergötlands romanska landskyrkor. *Meddelanden från Östergötlands fornummes- och museiförening 1927–1928*.
- Lundberg, E. 1940. *Byggnadskonsten i Sverige under medeltiden 1000–1400*. Stockholm.
- Lundberg, E.B. 1964. *Stegeborgs slott*. Stockholm.
- Lundberg, S. 1997. *Gravmonument i sten från sen vikingatid och äldre medeltid i Västergötland*. Uppsatser från Historiska institutionen i Göteborg nr 7.
- Lutze, A. 2005. Der vertikale Glasurwechsel im Greifswalder Backsteinbau des 13. Jahrhunderts. Zur Datierung und Interpretation einer architekturgeschichtlichen Besonderheit. (red) Badstübner, E., Eimer, G., Gierlich, E. & Müller, M. *Licht und Farbe in der mittelalterlichen Backstein – architektur des südlichen Ostseeraums*. Studien zur Backsteinarchitektur, band 7.

M

- Magnus, O. 1982. *Historia om de Nordiska folken*. 1982.
- Magnus Erikssons stadslag. *I nusvensk tolkning*. 1966. (red) Holmbäck, Å. & Wessén, E. Skrifter utgivna av institutet för rätthistorisk forskning. Serien I. Rätthistoriskt bibliotek 7.
- Magnusson, M. 2012. *Allhelgonakyrkan i Skänninge*. Östergötlands museum. Arkeologisk rapport 2012:12.
- Malmsten, K. 1988. Klosterbrygd i Vadstena. *Föreningen Gamla Vadstena* 33.
- Mattisson, A. 1986. *Medeltida nordiska borg- och sätesgårdsnamn på -holm: Mittelalterliche Namen von Burgen und Adelsitzen auf -holm in Skandinavien*. Uppsala Universitet. Uppsala.
- Meissner, K. 2010. *Stämpelde tegel i Kalmar län*. Kalmar läns museum. Kalmar.
- Mejsholm, L. 2009. *Gränsland. Konstruktion av tidig barndom och begravningsritual vid tiden för kristnandet i Skandinavien*. Uppsala Universitet. Occasional papers in archaeology 44.
- Melin, P. 2006. *Fägängans förgänglighet. Allegorin som livs- och lärospegel hos Albertus Pictor*. Stockholm.
- Menander, H. & Arcini, C. 2012. *Gravar i S:t Olofs konvent*. Skänninge 2:1, 3:1, Skänninge stad, Mjölby kommun, Östergötland. Riksantikvarieämbetet. UV rapport 2012:47. Linköping.
- Menander, H. & Stibéus, M. 2006. *Dominikankonvent och stormansbebyggelse*. Delrapport av arkeologisk undersökning i Skänninge 2006. Linköping.
- Modén, E. & Feldt, A.-C. 2004. *Linköpings slotts nya byggnadshistoria. Byggnadsarkeologisk undersökning*. Östergötlands länsmuseum rapport 2004:35.
- Modén, E. 2010. *Biskopens palats i Liunga kauping: ¹⁴C-datering av Linköpings slotts äldsta delar: RAÄ 148, Linköpings slott, Linköpings stad och kommun, Östergötlands län: byggnadsarkeologisk undersökning*. Östergötlands länsmuseum. Rapport 2010:103.
- Molander, M. 1976. Redskap för handel. (red) Mårtensson, A.W. *Uppgrävt förflutet för PKbanken i Lund. En investering i arkeologi*. Kulturhistoriska Museet i Lund. Lund.
- Molander, B. 1996 (1993). *Kunskap i handling*. Göteborg.

- Molander, B. 2006. "Hantverk" i bokstavlig och överförd mening. I Børresen, A. K. & Molander, B. (red) *Håndverk og kunskap*. Trondheim.
- Mollerup, L. 1999. *Begravelserne i Øm kloster. En analys av gravenes udsagn- datering, udformning og personsammensætning*. Speciale i Middelaldersarkæologi, Aarhus Universitet. Afdelingen for Middelaldersarkæologi og Middelalder- arkæologisk Nyhedsbrev.
- Myrdal, J. 1985. *Medeltidens åkerbruk agrarteknik i Sverige ca 1000 till 1520*. Nordiska museets handlingar, 105.
- Myrdal, J. 1999. *Det svenska jordbrukets historia. (Bd 2). Jordbruket under feodalismen: 1000–1700*. Stockholm.
- Myrdal, J. 2003. Mjölka och mala, gräva och valla. Aspekter på trälarnas jordbruksarbete cirka år 1000–1300. (red) Lindkvist, T. & Myrdal, J. *Trälar. Ofria I agrarsamhället från vikingatid till medeltid*. Stockholm.
- Myrdal, J. & Bäärnheim, G. 1994. *Kvinnor, barn och fester i medeltida mirakelberättelser med en katalog över svenska mirakelberättelser och en nyöversättning av Brynolfsmiraklerna*. Skrifter från Skaraborgs Länsmuseum 19.
- Månsson, P. 1983. *Peder Månssons Bondakonst jämte parallelltexter*. Efter handskrifter i Stockholm, Uppsala och Linköping. SFSS, serie I, 75.
- Møller-Christensen, V. 1982. *Æbelholt kloster*. Nationalmuseet. Köpenhamn.

N

- Neill, T. & Lundberg, S. 1994. Förnyad diskussion om "Eskilstunakistorna". *Fornvännen* 89.
- Nicklasson, P. 1997. *Svärdet ljuger inte. Vapenfynd från äldre järnålder på Sveriges fastland*. Acta Archaeologica Lundensia. Lund.
- Nielsen, A-L. 2002. The Central Place by the River Skenaån. (red) Hedvall, R. *Urban Diversity. Archaeology in the Swedish Province of Östergötland*. Riksantikvarieämbetet. Arkeologiska undersökningar skrifter nr 45.
- Nielsen, A-L. & Stålbom, U. 1997. *Nytt dubbelspår Godegård-Mjölby*. Riksantikvarieämbetet. UV Linköping rapport 1997:44.
- Nilsson, B. 1994. Arkeologiska undersökningar av begravningsplatser. *Kvinnor, män och barn på medeltida begravningsplatser*. Uppsala.
- Nilsson, B. 1998. *Sveriges kyrkohistoria 1, Missionstid och tidig medeltid*. Stockholm.
- Nilsson, B. 2005. Linköpingskyrkan i västeuropeisk kyrkorättslig tradition. (red) Lejon, K. O. *Diocesis Lincopensis II. Medeltida internationella influenser*. Linköpings stiftshistoriska sälls kaps skriftserie 2.
- Nilsson, B. 2007. Tiggjarbrödernas konvent i Skara. (red) Hagberg, J. *Kloster och klosterliv i det medeltida Skara stift*. Skara stiftshistoriska sälls kaps skriftserie: 33.
- Nilsson, I-M. 2009. *Mellan makten och himmelriket. Perspektiv på Hallands medeltida kyrkor*. Lund Studies in Historical Archaeology 12.
- Nilsson, P. 2009. Stadsjordarna ur ett lantligt perspektiv. Bilaga 11. I Hedvall, R. 2009c.
- Nisbeth, Å. 1970. Vårfrukyrkan i Skänninge Byggnadshistoria. (red) Lindahl, A. *Skänninge stads historia*. Skänninge.
- Nisbeth, Å. 1986. *Bildernas predikan. Medeltida kalkmålningar i Sverige*. Kung. Vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien. Stockholm.
- Nisbeth, Å. 1993. *Askeby kyrka*. Linköping.
- Nisbeth, Å. 1995. *Ordet som bild. Östgötskt kalkmåleri vid slutet av 1300-talet och början av 1400-talet*. Sällskapet Runica et mediævalia. Stockholm.
- Nisbeth, Å. 2003. *Kristbergs kyrka*. Linköpings stifts kyrkoberivningskommitté. Linköping.
- Nisbeth, Å. 2004. Målaren Amund, borgmästare i Skänninge. *Personhistorisk tidskrift*.

- Norborg, L. 1958. *Storföretaget Vadstena kloster: studier i senmedeltida godsolitik och ekonomiförvaltning*. Bibliotheca Historica Lundensis 7.
- Nordanskog, G. 2006. *Föreställd hedendom. Tidigmedeltida skandinaviska kyrkportar i forskning och historia*. Vågar till Midgård 9.
- Nordén, A. 1918. *Norrköpings medeltid. Ett Diplomatarium norcopensense, omfattande bevarade medeltidsbrev rörande staden Norrköping med Ö. Eneby, S. Johannis samt Borg och Löts socknar från tiden 1180–1521 samlad, kommenterat och utgivet*. Norrköping.
- Nordenskiöld, C. F. 1875. Östergötlands minnesmärken. *Östergötlands fornminnesförenings tidskrift* 1.
- Nordin, J.M. 2005. *När makten blev synlig. Senmedeltid i södra Dalarna*. Stockholm Studies in Archaeology 36.
- Nordin, J. M. 2011. Den organiserade marginalen. En studie i de senmedeltida gillenas arkeologi. *Fornvännen* 106.
- Nordström, A. & Heimdahl, J. 2012. *Trädgårdsarkeologi i kv Lyckan*. Riksantikvarieämbetet. UV rapport 2012:180.
- Nørregård-Nielsen, H. E. 2006. *Magt og dragt. Dansk teglstensarkitektur*. Köpenhamn.

O

- Odelman, E. & Melefors, E. 2008. *Visbyfranciskanernas bok. Handskriften B 99 i Kungliga biblioteket*. Latinsk text utgiven med översättning, inledning och register. Arkiv på Gotland 5. Skriftserie för Landsarkivet i Visby och Gotlands Kommunarkiv.
- Ohlsén, M. 2005. *Arkeologisk undersökning kv Allbelgona 3, Järntorgsgatan 3, RAA 5, Skänninge stad, Mjölby kommun, Östergötlands län*. Östergötlands länsmuseum rapport 2005:71.
- Oldeberg, A. 1966. *Metallteknik under vikingatid och medeltid*. Stockholm.

P

- Palm, R. 1992. *Runor och regionalitet. Studier av variation i de nordiska minnesinskrifterna*. Runrön 7. Uppsala.
- Parikh, K. 1991. *Kvinnoklostren på Östgötaslätten under medeltid. Asketiska ideal – politisk realitet*. Bibliotheca Historico-Ecclesiastica Lundensis 26.
- Paulsson, J. 1896. *Petri de Dacia uita Christinae Stumbelesensis*. Göteborg.
- Pernler, S-E. 1999. *Sveriges kyrkohistoria. 2. Hög- och senmedeltid*. Trelleborg.
- Pernler, S-E. 2003. The Dominican order and the consolidation of the Swedish church province in the Baltic sea region. (red) Virtanen, K., Heikkinen, M., Knuutila, J., Kaartinen, M., Kostet, J. *Dominicans in Finland and around the Baltic sea during the middle ages*. Turku Provincial Museum Report 18.
- Pernler, S-E. 2005. Lärdomshistoriska perspektiv. *Diocesis Lincopensis II. Medeltida internationella influenser*. (red) Lejon, K. O. Linköpings stiftshistoriska sällskaps skriftserie 2.
- Petersson, M. 2006. *Djurhållning och betesdrift. Djur, människor och landskap i västra Östergötland under yngre bronsålder och äldre järnålder*. Doktorsavhandling Uppsala universitet.
- Petersson, M. med bidrag av Lindeblad, K. 2009. Odlingens arkeologi i Skänninge. I Hedvall, R. 2009c.
- Piltz, A. 1998. *Medeltidens lärda värld*. Skellefteå.
- Polanyi, M. 1983 (1967). *The tacit dimension*. Gloucester, Massachusetts.

Q

- Qvistrom, L. 2007. Från långhus till stuga. (red) Göthberg, H. *Hus och bebyggelse i Uppland. Delar av förhistoriska sammanhang. Volym 3 Arkeologi E4 Uppland – studier*. Riksantikvarieämbetet/ Societa Archaeologica Upsaliensis/ Upplandsmuseet. Uppsala.

R

- Rahmqvist, S. 1994. Ortnamn påverkade av administration i äldre tid. (red) Ulfsparre, G. *Ortnamn värda att värda Föredrag från Riksantikvarieämbetets symposium Ortnamnskultur* Stockholm.
- Rahmqvist, S. 1996. *Sätessgård och gods. De medeltida frälsegodsens framväxt mot bakgrund av Upplands bebyggelsehistoria*. Upplands fornminnesförenings tidskrift 53.
- Rancke, J. 2001. *Svenska medeltidsvapen I*. Nora.
- Ranåker, M. 2009. Flerpersonsgrovar under medeltid. Västerhus kyrkogård belyst av andra begravningsplatser. Västerhus. (red) Iregren, E., Alexandersen, V., Redin, L. *Kapell, kyrkogård och befolkning*. Kungliga Vitterhets historie och antikvitets akademien. Stockholm.
- Rasmussen, J N. 2007. Franciskanerne i provinsen Dacia. *Kloster och klosterliv i det medeltida Skara stift*. (red) Hagberg, J. Skara stiftshistoriska sällsks skriftserie:3 3.
- Redin, L. 1976. *Lagmansbejdan. Ett gravfält som spegling av sociala strukturer i Skanör*. Lund.
- Refoulé, R.F.O.P. 1954. Dominikanklostret under medeltiden. (red) Arbman, H. *Sigtuna Fornhemns Årsbok 1951–52*.
- Reynolds, A. 2009. *Anglo-Saxon Deviant Burial Customs*. Medieval History and Archaeology. Oxford.
- Riddersporre, M. 2003. Large Farms and Ordinary Villages. Perspectives on Uppåkra, (red) Hårdh, B. & Larsson, L., *Centrality – Regionality. The Social structure of Southern Sweden during the Iron Age*. Uppåkrastudier 7. Acta Archaeologica Lundensia. Series in 8°, No.40.
- Ridderstad, A. 1918. *Östergötlands beskrivning*. Östergötland II:2. Stockholm.
- Ros, J. 2001. *Sigtuna : staden, kyrkorna och den kyrkliga organisationen*. Uppsala.
- Rosborn, S. 1987. Medeltida stenhus i Malmö. (red) Krongaard Kristensen, H. & Vellev, J. "Middelalderlige stenhuse i danske og skånske købstæder" Symposium afholdt i Århus, Danmark 1982. Højbjerg. *Hikuin* 13.
- Rosén, J. 1940. De sekulära domkapitlenas tillkomst. *Svensk teologisk kvartalskrift*.
- Roslund, M. 2001. *Gäster i huset. Kulturell överföring mellan slaver och Skandinaver 900 till 1300*. Skrifter utgivna av Vetenskapsocieteten i Lund 92.
- Roslund, M. 2006. Kulturmötets konsekvenser. "Slaviseringen" av den skandinaviska keramiktraditionen. (red) Burström, M. *Arkeologi och mångkultur*. Södertörn Archaeological Studies 4.
- Roslund, M. 2007. Äldre svartgods från de arkeologiska undersökningarna i Skänninge 2002–2005, teknisk rapport. I Hedvall, R. 2009. *Skänningeprojektet inledande del: sammanfattning av projektet*. Riksantikvarieämbetet. UV Öst rapport 2009:1.
- Rosman, H. 1896. Om den s k Röde-ätten under medeltiden, i *Svenska autograf sällskapets tidskrift, Del 2 nr. 11 & 12*.
- Rundkvist, M. 2011. *Mead-halls of the Eastern Geats. Elite Settlements and Political Geography AD 375–1000 in Östergötland, Sweden*. Stockholm.
- Rörby, G. 1980. *Vad säga de fredliga värdar ... Vårfrukyrkans gravstenar och epitafier*. Skänninge.

S

- Salminen, L. & Johansson Hervén, C. 2001. Bronshantverket i brytningstid – exemplet Lund. (red) Hårdh, B. *Uppåkra. Centrum och sammanhang*. Uppåkrastudier 3. Acta Archaeologica Lundensia in 8°, No 34: 259–274.
- Sandström, Å. 1996. *Plöjande borgare och handlande bönder. Mötet mellan den europeiska urbana ekonomin och vasatidens Sverige*. Studier i stads- och kommunhistoria 15. Stads- och kommunhistoriska institutet. Stockholm.
- Sawyer, B. 2000. *The Viking-Age Rune-Stones. Custom and Commemoration in Early Medieval Scandinavia*. Oxford.
- SBL= *Svenskt biografiskt lexikon*. Stockholm 1918-.

- Schmidt Sabo, K. 2005. *Den medeltida byns sociala dimensioner*. Riksantikvarieämbetet Avdelningen för Arkeologiska undersökningar Skrifter 67/ Lund Studies in Historical Archaeology 1.
- Schmidt Sabo, K. 2011a. Hjärup 9:8. *En vikingatida storgård samt yngre och äldre lämningar*. Skåne, Staffanstorps kommun, Uppåkra socken. Riksantikvarieämbetet. UV rapport 2011:113.
- Schmidt Sabo, K. 2011b. Varför gör vi på detta viset? Ideal och verklighet bland arkeologer och bönder i Skåne. (red) Andersson, H. & Wienberg, J. *Medeltiden och arkeologin – mer än sex decennier*. Lund Studies in Historical Archaeology 14.
- Schofield, J. & Vince, A. 1994. *Medieval Towns*. Leicester University Press. London.
- Schumann, D. 2003. Zur Technik des Backsteinbaus in Norddeutschland. Eine historische Einführung. (red) Badstübner, E. und Schumann, D. *Backsteintechnologien in Mittelalter und Neuzeit. Studien zur Backsteinarchitektur, band 4*. Berlin.
- Schück, H. 1916. *Vår förste författare. En själs historia från medeltiden*. Stockholm.
- Schück, A. 1926. *Studier rörande det svenska stadsväsendets uppkomst och äldsta utveckling*. Uppsala.
- Schück, A. (red) 1929. *Skänninge stads historia*. Skänninge.
- Schück, A. 1952. Folkungättens ursprung. *Arkeologiska forskningar och fynd*. Stockholm.
- Schück, H. 1959. *Ecclesia Lincopensis. Studier om Linköpingskyrkan under medeltiden och Gustav Vasa*. Stockholm studies in history: 4.
- Schück, H. 1970a. Hospitalet, Helgeandshuset och skolan. (red) Lindahl, A. *Skänninge stads historia*. Delvis omarbetad nyutgåva. Skänninge.
- Schück, A. 1970b. Ur Skänninges medeltidshäver. (red) Lindahl, A. *Skänninge stads historia*. Delvis omarbetad nyutgåva. Skänninge.
- Schofield, J. & Vince, A. 1994. *Medieval Towns*. London.
- Selinge, K-G. 1987. The Rune Stones, Barrow, Village and Church at Högby, Östergötland. I: *Runor och runinskrifter. Föredrag vid Riksantikvarieämbetets och Vitterhetsakademiens symposium 8–11 september 1985*. Kungliga Vitterhets Historie och Antikvitetsakademien. Konferenser 15.
- Selling, D. 1955. *Wikingertidliga och främmedeltidliga Keramik i Schweden*. Stockholm.
- Selling, D. 1984. *Kalmar*. Riksantikvarieämbetet och Statens Historiska Museum Rapport Medeltidsstaden 61. Stockholm, Riksantikvarieämbetet och Statens Historiska Museum.
- Skyllberg, E. & Anund, J. 2003. I feodala och urbana kontexter; metallhanteringen ca 1000–1600 e Kr. (red) Berg, L., Forsell, H., Söderberg, A. *I gruva och grav. Metallhantering från bronsålder till nyare tid*. Stockholm.
- Sköld, K. 2012. *En gård från yngre järnålder i Valla*. Särskild arkeologisk undersökning, Östergötland, Linköpings stad och kommun, kv Intellektet, RAÄ 330. Riksantikvarieämbetet. UV rapport 2012:73.
- SML = *Smålands runinskrifter*. Granskade och tolkade av Ragnar Kinander. Sveriges runinskrifter. Band 4. Stockholm 1935–1961.
- Snædal Brink, T. 1983. *Igul och Björn läto resa stenen --- : runstenar och runinskrifter i Sigtuna kommun*. Sigtuna museers skriftserie nr 2.
- Sporrong, U. 1985. *Målarbygd: agrar bebyggelse och odling ur ett historisk-geografiskt perspektiv*. Meddelanden från Kulturgeografiska institutionen vid Stockholms universitet: B61.
- Sporrong, U. 1997. *Odlingslandskapet före 1750*. (red) Larsson, M. P., Morell, M. & Myrdal, J. *Agrar historia. Jordbrukslandskapets historia*. Stockholm.
- Staafl, N. 1935. *Marknad och möte. Studier rörande politiska underhandlingar med folkmenigheter i Sverige och Finland intill Gustav II Adolfs tid*. Stockholm.
- Stannard, E. K. & Kay, R. (red) 1999. *Herbs and Herbalism in the Middle Ages and Renaissance*. Aldershot.
- Steuer, H. 1997. *Waagen und Gewichte aus dem mittelalterlichen Schweswig*. Köln.
- Stibéus, M. 2007. *Arkeologi vid Borgholms slott: bebyggelse från järnålder och medeltid*. Riksantikvarieämbetet. UV Öst rapport 2006:42.

- Stibéus, M. 2008. *I Skänninges utkant – spår av medeltida marknad och agrara lämningar invid RAÄ 5*. Riksantikvarieämbetet. UV Öst rapport 2008:48.
- Stibéus, M. 2011. *Tidigmedeltida gravar och tidigmodern bebyggelse*. RAÄ 96:1, kvarteren Laxen, Mjölaren och Vårdtornet, Norrköpings stad och kommun, Östergötlands län. Riksantikvarieämbetet. UV rapport 2011:86.
- Stibéus, M. 2012a. *Biskopsholmen i Skänninge – skiftesverkskonstruktioner från 1270*. Skänninge 2:1 och 3:2. Riksantikvarieämbetet. UV rapport 2012:192.
- Stibéus, M. 2012b. *I S:t Olofs periferi – avloppsledning och hus*. Skänninge 2:1 och 3:2. Riksantikvarieämbetet. UV rapport 2012:193.
- Stibéus, M. 2012c. *Två medeltida ugnar vid S:t Olofs konvent i Skänninge och kulturlager i staden*. RAÄ 5 & 20. Riksantikvarieämbetet. UV rapport 2012:191.
- Stibéus, M. I manus. *Bebyggelse, väg och gravar vid S:t Olofs konvent*. Skänninge 2:1 och 3:2. Riksantikvarieämbetet.
- Stilborg, O. 2005. *Gjutning på Kriminalvårdsanstalten i Skänninge*. Keramiska Forskningslaboratoriet, Lunds Universitet. KFL Rapport 05/0214.
- Strömsten, I. & Svanberg, J. 1976. *Mariakyrkan i Sigtuna*. Upplandskyrkor 169.
- Stähle, C.I. (red) 1969. *Rannsaking efter antikviteter II:1*. Stockholm.
- Sundnér, B. 1982. *Maglarp. En tegelkyrka som historiskt källmaterial*. Acta Archaeologica Lundensia, series in 4°. N° 15.
- Sundqvist, N. 1954. *Den svenska tiggarmunkkyrkans plantyper*. (red) Sundqvist, N. *Uppland. Upplands Fornminnesförenings Årsbok 1954*.
- Svensson, K. 1979a. *Kvarteret Rådmannen 5, 6, 7 och 12 Skänninge Östergötland*. UV Stockholm rapport. Stockholm.
- Svensson, K. & Syse, B. 1980. *Kvarteret Prelaten. En stadsarkeologisk undersökning i Skänninge*. *Mjölby kommuns bemygdsråds årsbok 1980*.
- Svensson, K. 1996. *Kv Prelaten 19 Skänninge, Östergötland, RAÄ 5*. Antikvarisk kontroll och provundersökning. UV Stockholm rapport. Stockholm.
- Staecker, J. 2010. *En kokong av sten. Runstenar och Eskilstunamonument ur ett textuellt perspektiv*. (red) Nilsson, B. *Från hedniskt till kristet. Förändringar i begravningsbruk och gravskick i Skandinavien ca 800–1200*. Runica et mediævalia. Stockholm.
- Strid, J.P. 2009. *Försvunna sjöars land – om ortnamnen i västra slättbygden* (red) Kaliff, A. *Skuggor i ett landskap: västra Östergötlands slättbygd under järnålder och medeltid: resultat av ett tvärvetenskapligt projekt*. Riksantikvarieämbetet, Arkeologiska undersökningar skrifter nr 75.
- Svärdström, E. 1958–1970. *Västergötlands runinskrifter*. Granskade och tolkade av Elisabeth Svärdström. Sveriges runinskrifter. Band 5.
- Söderberg, B. 1995. *Gårdstänga. Boplats- och bebyggelse lämningar från stenålder till nyare tid*. Riksantikvarieämbetet. UV Syd rapport 1995:7.
- Söderberg, B. 2005. *Aristokratiska rum och gränsöverskridande. Järrestad och sydöstra Skåne mellan region och rike 600–1100*. Riksantikvarieämbetet. Arkeologiska undersökningar skrifter 62.
- Söderström, G. (red) 2000. *600 år i Vadstena. Vadstens historia från äldsta tider till år 2000*. Stockholm.
- Söderwall, K.F. 1884–1918. *Ordbok Öfver svenska medeltids-språket*. Vol I–III. Lund.

T

- Tagesson, G. 1988. *Rapport kv Folkungen 2. Skänninge, Mjölby kommun, Östergötland* Östergötlands länsmuseum. Linköping.
- Tagesson, G. 1992. *Rapport kv Prelaten och Krokgatan. Fornlämning nr 5, Skänninge stad Mjölby kommun, Östergötland*. Östergötlands länsmuseum. Linköping.

- Tagesson, G. 2001. *Kungsbro, Vreta klostets socken. Arkeologisk undersökning 1995–96*. Östergötlands länsmuseum. Rapport 20:2001.
- Tagesson, G. 2002. *Biskop och stad – aspekter av urbanisering och sociala rum i medeltidens Linköping*. Lund Studies in Medieval Archaeology 30.
- Tagesson, G. 2004. Vreta och Bro – stormän och biskopar i en östgötabygd. (red) Mörkfors, G. m fl. *Kulten – makten – människan. Arkeologi i Östergötland*. Meddelanden från Östergötlands Museum.
- Tagesson, G. 2008. Biskopsstaden Linköping. (red) Andersson, H. m fl. *De förste 200 årene – ny blick på 27 skandinaviske middelalderbyer. UBAS. Universitetet i Bergen Arkeologiske Skrifter*. Bergen.
- Ternström, C. 2004. Munkeboda – biskoparnas liv och leverne. (red) Mörkfors, G. m fl. *Kulten – makten – människan. Arkeologi i Östergötland*. Meddelanden från Östergötlands Museum.
- Tesch, S. 1987. Söderköping. (red) Andrae, T. m fl. *7000 år på 20 år. Arkeologiska undersökningar i Mellansverige*. Stockholm.
- Tesch, S. (red) 1990. Stad och stadsplan, i *Makt och människor i kungens Sigtuna: Sigtunagrävningen 1988–90*. Sigtuna.
- Tesch, S. 2003. *Vyer från medeltidens Sigtuna*. Sigtuna museers skriftserie 10.
- Thomasson, J. 2011. Från stadsarkologi till urbanitetsarkologi : förslag till framtidsperspektiv. (red) Andersson, H. & Wienberg, J. *Medeltiden och arkeologin. Mer än sex decennier*. I Lund Studies in Historical Archaeology 14.
- Tollin, C. 1999. *Rågångar, gränssballar och ägoområden: rekonstruktion av fastighetsstruktur och bebyggelseutveckling i mellersta Småland under äldre medeltid*. Meddelanden från Kulturgeografiska institutionen vid Stockholms universitet 101.
- Tollin, C. 2002. Alvastra kloster och Sverkersätten. En rumslig studie av det tidigmedeltida ägoinnehavet. (red) Gejrot, C., Andersson, R. & Abukhanfusa, K. *Ny väg till medeltidsbreven. Från ett medeltidssymposium i Svenska Riksarkivet 26–28 november 1999*. Skrifter utgivna av Riksarkivet 18.
- Tollin, C. 2005. Medeltida grönsaksodling. (red) Tunón, H., Pettersson, B. & Iwarsson, M. *Människan och florán. Etnobiologi i Sverige 2*. Stockholm.
- Tollin, C. 2010. *Ägdomäner och sockenbildning i västra Östergötland: en rumslig studie om kyrkliga upptagningsområden och ägarförhållanden vid tiden för Alvastra klostets grundande*. Report, Swedish University of Agricultural Sciences (SLU), Department of Economics, 167.
- Trinks, I. 2005. Ground Penetrating Radar surveys for Archaeological Prospection at Skänninge 2005. Methodology, data acquisition, results, interpretation. I Hcdvall 2009c.
- Trummer, C. 2002. Backsteinbau im 12. und beginnenden 13. Jahrhundert in Sachsen und Südbrandenburg. (red) Helmig, G., Scholkmann, B. & Untermann, M., *Centre, Region, Periphery. Medieval Europe Basel 2002*. Vol. 1. Hertingen.

U

- Ugglas, C. R. 1931. *Lödöse (Gamla Lödöse). Historia och arkeologi*. Göteborg.
- Ullén, M. 1995. Bygga i trä. *Den romanska konsten*. Signums svenska konsthistoria. Lund.
- Ullén, M. 1996. Gotikens kyrkobyggnad. *Den gotiska konsten*. Signums svenska konsthistoria. Lund.
- Unger, R. 2004. *Beer in the Middle Ages and the Renaissance*. Philadelphia.
- UR = *Upplands runinskrifter*. Granskade och tolkade av Elias Wessén och Sven B. F. Jansson. Sveriges runinskrifter. Band 6-9. Stockholm 1940–1958.

V

- Vadstenadiariet: latinsk text med översättning och kommentar*. Samfundet för utgivande av handskrifter rörande Skandinaviens historia. Stockholm, Utgiven genom Gejrot, C. 1996
- VGR = *Västergötlands runinskrifter*. Granskade och tolkade av Elisabeth Svärdström. Sveriges runinskrifter. Band 5. Stockholm 1958–1970.

- Viklund, K. 2007. Sweden and the Hanse archaeobotanical aspects of changes in farming, gardening and dietary habits in medieval times in Sweden. *Papers from an international research project: The HANSA Network 2001 – 2006. Publications from the National Museum*, 12.
- Vretemark, M. 2001. Om nyttan av nötdjur. (red) A. Andrén, L. Ersgård & J. Wienberg, *Från stad till land. En medeltidsarkeologisk resa tillägnad Hans Andersson*. Lund.
- Vretemark, 2006. Osteologisk analys av ben från område 13 och 14 i Skänninge, RAÄ 5 i Allhelgona socken. I Bergqvist, J. 2009a. *Nya Motalagatan*. Skänninge 2:1, 3:3, Plåtslagaren 1, 2 Skänninge stad, Mjölby kommun, Östergötland. Riksantikvarieämbetet. UV Öst rapport 2009:2.
- Vretemark, M. 2009a. Osteologisk rapport. Animalosteologisk analys. I Konsmar, A. & Menander, H. *S:t Olofs konvent. Arkeologisk undersökning – Skänningeprojektet*. Riksantikvarieämbetet. UV Öst rapport 2009:5.
- Vretemark, M. 2009b. Osteologisk rapport. I Bergqvist, J. & Hedvall, R. *Skänningeprojektet, 8. Vistena-gatan – Linköpingsgatan*. Riksantikvarieämbetet. UV Öst rapport 2009:10.
- Wallenberg, B. 1984. *Grav under runhöllar i Skänninge*. Stockholm.
- Weber, M. 1983–1987. *Ekonomi och samhälle: förståelsesociologins grunder 1–3*. Lund.
- Wennström, S. 2006. *Skänninges stadsjordar. Förundersökning inför planerad pendeltågsstation*. Riksantikvarieämbetet. UV Öst rapport 2006:31.
- Wennström, S. 2009. Arkeologisk undersökning – Skänningeprojektet, *Kvarteret Magasinet RAÄ 5*, Skänninge 2:1, Skänninge stad, Mjölby kommun, Östergötland. Riksantikvarieämbetet. UV Öst rapport 2009:9.
- Wessén, E. 1966. *Skänningebygdens runinskrifter*. Filologiskt arkiv 10. Stockholm.
- Wessén, E. 1970. Skänningebygdens runinskrifter. I Lindahl, A. (red.). *Skänninge stads historia*. Linköping.
- Westerlund, J.A. & Setterdahl, J.A. 1915. *Linköpings stifts herdaminne. D. 1*. Linköping.
- Westling, C. 2000. Stadens ekonomiska liv. I Söderström, G. (red). *600 år i Vadstena*. Vadstena.
- Westling, C. 2002. *Småstadens dynamik. Vadstenas och Skänninges befolkning och kontaktfält ca 1630–1660*. Linköping.
- Wideen, H. 1955. *Västsvenska vikingatidsstudier. Arkeologiska källor till Vänerområdets kulturhistoria under yngre järnålder och äldsta medeltid*. Skrifter utgivna av Göteborgs arkeologiska museum nr 2.
- Wiede, L. C. 1875. Östergötlands runurkunder. I: *Östergötlands fornminnesförenings tidskrift 1*.
- Wienberg, J. 1997a. Eskilstunamonumenter i Västergötland. *Fornvännen* 92.
- Wienberg, J. 1997b. Stormænd, stormandskirker og stormandsgårde – kritiske refleksioner. *META* 1997:4.
- Wikström, A. & Viberg, A. 2010. *Sigtuna Dominikankonvent, RAÄ 30, Up, 2009. Sigtuna museum, rapport arkeologisk forskningsundersökning*. Sigtuna.
- Wildte, F. 1934. Östergötlands tingsställen före år 1600. *Meddelanden från Östergötlands Fornminnes- och Museiförening 1933–34*.
- Williams, H. 1990. *Åsrunan. Användning och ljudvärde i runsvenska steninskrifter*. Runrön 3.
- Willim, A. & Grandin, L. 2008. *Spår efter smide och gjutning i Skänninge*. Specialregistrering av arkeometallurgiskt material. Geoarkeologisk undersökning. Riksantikvarieämbetet. UV Uppsala rapport 2008:8.
- Wilson, D. M. 1995. *Vikingatidens konst. Signums svenska konsthistoria, Bd 2*. Lund.
- Wahlberg, M. 2003. *Svenskt ortnamnslexikon*. Uppsala.
- Wright, R. P. 1991. Women's labor and pottery production in prehistory. (red) Gero, J. M. & Conkey, M. W. *Engendering archaeology. Women and prehistory*. Oxford.

Y

Yrwing, H. 1986. *Visby – Hansestad på Gotland*. Södertälje.

Z

Zachrisson, S. 2007. *Sankt Lars i Linköping – en tusenårig historia*. Linköping.

Zachrisson, T. 1998. *Gård, gräns, gravfält. Sammanhang kring ädelmetalldepåer och runstenar från vikingatid och tidig medeltid i Uppland och Gästrikland*. Stockholm Studies in Archaeology 15.

Å

Åmark, M. 1944. Ulf Sunasson från Skänninge. En klockgjutare från Gustaf Vasas tid. *Fornvännen* 1944 häfte 5–6.

Ö

Ödman, A. 2002. *Borgar i Skåne*. Lund.

ÖLR = *Ölands runinskrifter*. Granskade och tolkade af Sven Söderberg och Erik Brate med etsningar af Robert Haglund. Sveriges runinskrifter. Band 1. Stockholm 1900–1906.

ÖGR = *Östergötlands runinskrifter*. Granskade och tolkade av Erik Brate. Sveriges runinskrifter. Band 2. Stockholm 1911–1918.

Öye, I. 1998. *Middelalderbyens agrare trekk*. Bergen.

Oyc, I. 2002. Landbrug under press 800–1350. (red) Myhre, B. & Oyc, I. *Norges landbruks historie I. 4000 f Kr–1350 e Kr. Jorda blir levevei*. Oslo.

Arkiv

S:ta Ingrid's gille, Skänninge.

DS = *Diplomatarium Suecanum*. utg. av Kungl. Vitterhets historie och antikvitetsakademien och Riksarkivet. Stockholm 1829–.

Landsarkivet i Vadstena:

Bouppteckningar.

Leverans 2/1939, volym 28.

Skänninge kyrkoarkiv.

Födelse- och doplängd.

Skänninge rådhusrätt och magistrat.

Protokoll.

Lantmäterimyndigheternas arkiv:

Laga skifte Skänninge 1834. LM 05-skä-24.

Lantmäteristyrelsens arkiv, Riksarkivet Arninge (LSA):

Äldre lantmäteriakter.

Biskopsberga 1-12, Allhelgona sn. 1635. Geometrisk ägomätning av upprättad av Johan Larsson Grot. Jordebok, LMS D1-2:D5113-14.

Geometrisk karta Skänninge 1638. LSA D98-1:d7:1-3 10.

Geometrisk karta Skänninge 1712. LSA D98-1:4.

Ljunggrens atlas Skänninge stad 1854. LSA Lj-76.

Skänninge stad. 1638–39. Geometrisk ägomätning av upprättad av Johan Larsson Grot. Jordebok, LMS D98-1:D7:1-3 10.

Skänninge stad. 1691. Geometrisk ävmätning av kronoättingar upprättad av Gabriel Nilsson. LMS D98-1:1.

Skänninge stad. 1779. Storskifteskarta över kronojord "Sunnan Åhn" upprättad av Fredrik Vadman.
LMS D98-1:7.

Storskifte Skänninge 1776. LSA D98-1:6.

Storskifte Skänninge 1779. LSA D98-1:7.

Tomtmätning Skänninge 1713. LSA D98-1:5.

Stadsplan Vadstena 1705. LSA D121-1:4.

Lantmäteristyrelsen, Gävle (LM):

Sundvalls beskrivning till 1713 års karta Lantmäteriet, Gävle, akt A24:91.

Sundvalls karta från år 1713 i Lantmäteriet, Gävle, akt D98-1:5.

Bergers karta från år 1795 i Lantmäteriet, Gävle, akt D98-1:8.

Linköpings stiftsbibliotek:

Benzelius upprättade karta från år 1733, Arkiv G28:2, Stiftsbiblioteket i Linköping.

Medeltidsbrev (fotostatkopior i Riksarkivet).

Lunds universitetsbibliotek, Lund:

Krapperupssamlingen, pergamentsbrev (Krapperupsarkivet).

Riksarkivet, Stockholm:

Jordeböcker (C4).

Kammararkivet.

Kyrkors, skolors och hospitals akter.

Medeltidsbrev.

Sandbergssamlingen.

Städers akter (SA).

Svenskt diplomatariums huvudkartotek (SD).

Institutet för språk och folkminnen, Namnavdelningen i Uppsala (OAU):

Jordeboksutdrag.

RAÄ, Bebyggelseregistret Söderköping S:t Lars 4, 2012.

Peterson, S. 1993. Konserveringsrapport för Järstad kyrka, Östergötlands län. RAÄ tillstånd Dnr 2251/88. Linköping.

Statens arkiv (SA).

SBL volym 21, Stockholm 1975–1977.

Benzelius Eric, gatuförteckning Sprättebrunn, Linköpings stiftsbibliotek akt G 28:2.

Benzelius Eric, 1733 karta.

Benzelius Eric, 1733 kartbeskrivning.

SD = *Svenskt diplomatarium från och med år 1401*, utgivet av Riks-arkivet. Stockholm 1875–1904.

SMR = *Svenska medeltidsregister. Förteckning över urkunder till Sveriges historia 1434–1441*, utgivna av Sven Tunberg. Stockholm 1937.

SOF

SRP = *Svenska riks-arkivets pergamentsbref från och med 1351*, I–III. Stockholm 1866–1872.

Vkjb = Vadstena klostrets jordebok 1500 jemte tilläg ur klostrets äldre jordeböcker. Utgifven af Kongl. Samfundet för utgifvande af handskrifter rörande Skandinaviens historia, genom Carl Silfverstolpe, i *Historiska handlingar XVI*. Stockholm 1897.

ÄSF: *Äldre svenska frälsesläkter* 1–3, utgivna av Riddarhusdirektionen 1957–1989.

Digitala källor

- Samnordisk runtextdatabas, Institutionen för nordiska språk, Uppsala universitet. <http://www.nordiska.uu.se/forsk/samnord.htm>
- Cotter, J. 2005. Pots from a Dissolution period cess-tank at canterbury Whitfriars. I; *canterbury's archaeology 2003–2004*. <http://www.canterburytrust.co.uk/annreps/pdfs/2004/005.pdf>
- <http://www.arkeologikonsult.se/aktuellauppdrag/gamla-radstugan/220-sensationellt-fynd-vid-foerundersoekning-i-kvarteret-gamla-radstugan-i-norrkoeping.html>
- Svenskt diplomatarium. Huvudkartoteket on line. Riksarkivet. <http://www.ra.se/ra/diplomat.html>
- Berglund, A. 2008. *Glöm kungsgården!*. http://www.vastergotlandsmuseum.se/upload/VGM/Ncdladdningsbart/PDF/Sommaruniversitetet%202010/manus_vft.pdf
- Rosborn, S. *Det Alsnöhus som Borvæ byggde*. <http://www.foteviken.se/sweden/uppland/birka/birka2.htm> 2008-12-03
- Wesén, K F. 2001. *Sigtunaannalerna*. http://www.fotevikensmuseum.se/utblick/Art_utblick/utb006.htm
- Svenskt biografiskt lexikon, Gillingstam, Folkungaätten: <http://www.nad.riksarkivet.se/sbl/Presentation.aspx?id=14301>

Otryckta källor

A

Arfalk, K. I manus. Skänninge 3:3, RAÄ 5, Allhelgona socken, Östergötland. Riksantikvarieämbetet, UV rapport.

B

Bergengren, K. 2005. *Eskilstunakistornas korsristade gavelhällar*. C-uppsats i arkeologi, Stockholms universitet.

Bergengren, K. 2007. *Eskilstunakistorna. Kristna gravmonument med vikingatida ornament*. D-uppsats i arkeologi, Stockholms universitet.

Björklund, A. 2003. *Stadsjorden. En lantlig del av staden. En historisk studie av det agrara stadsskicket med särskilt fokus på Arboga*. Magisteruppsats. Kulturgeografiska institutionen. Stockholms universitet.

C

Cnatingius, B. 1929. *Redogörelse för undersökningarna av St:a Ingridis kloster i Skeninge år 1929*. Otryckt rapport i topografiska arkivet, Östergötlands museum. Linköping.

Cnatingius, B. 1954. *Rapport om besiktning av byggnadslämning i kv. Gillestugan i Skeninge*. Otryckt rapport i topografiska arkivet, Östergötlands museum. Linköping.

Cnatingius, B. 1959. *Rapport om besiktning och undersökning av påträffade grundmurar i kv Klosterkvarnen nr 3, 12 och 13, Skeninge*. Otryckt rapport i topografiska arkivet, Östergötlands museum. Linköping.

E

Eriksson, J. 1981. *Besiktning av ledningsschakt i kv Radiatorn, Skänninge*. Otryckt rapport i topografiska arkivet, Östergötlands museum. Linköping.

F

Feldt, A-C. 2004a. *Före staden. Preurbana lämningar i Skänninge*. C-uppsats Institutionen för arkeologi och antik historia, Uppsala universitet.

Feldt, A-C. & Svarvar, K. i manus. *Mellan kloster och hospital. Arkeologi på Kriminalvårdsanstalten i Skänninge*. Basrapport. Arkeologisk undersökningar. Kriminalvårdsanstalten / Kv Östanå 6. RAÄ 28, 31–35. Skänninge stad. Mjölby kommun. Östergötlands län. Rapportmanus och arbetsmaterial. Östergötlands museum.

G

Gustavson, H. Rapport dnr: RAÄ 322-2590-2003. Riksantikvarieämbetet, ATA i Stockholm.

H

Hedvall, R. Pågående projektarbete tillsammans med Karlsson, E. Det tidiga kristnandet i Östergötland.

Hinze, D. & Lundmark, H. 1983. *Grävningsrapport Vårfrukyrkan 1983*. Otryckt rapport i topografiska arkivet, Östergötlands museum. Linköping.

J

Johansson, N. 2010. Eldens arkitektur. En studie av de medeltida varmluftsugnarna och deras betydelse. Magisteruppsats Uppsala universitet – Institutionen för arkeologi och antik historia.

Jönsson, E. 1955 eller 1959. *Skeninge, Murgatan*. Otryckt rapport i topografiska arkivet, Östergötlands museum. Linköping.

K

Konsmar, A. I manus Kroggatan m fl. Riksantikvarieämbetet. Rapport UV.

L

Lindahl, A. 1955. *Rapport om undersökning av byggnadslämningar m m i kv Gillestugan i Skeninge*. Otryckt rapport i topografiska arkivet, Östergötlands museum. Linköping.

Lindahl, A. 1956a. *Rapport om besiktning av murrester i kv Gillestugan, Skeninge*. Otryckt rapport i topografiska arkivet, Östergötlands museum. Linköping.

Lindahl, A. 1956b. *Rapport om besiktning av murrester i kv Gillestugan, Skeninge*. Otryckt rapport i topografiska arkivet, Östergötlands museum. Linköping.

Lindahl, A. 1958. *Rapport om undersökning av byggnadslämningar i Dyhagen*. Otryckt rapport i topografiska arkivet, Östergötlands museum. Linköping.

Lindahl, A. 1961. *Rapport om undersökning av byggnadslämningar m m på tomten Linköpingsgatan 8 i Skeninge*. Otryckt rapport i topografiska arkivet, Östergötlands museum. Linköping.

Lindahl, A. & Lindqvist, G. 1957. *Rapport om besiktning m m av Grävningensarbeten i Linköpingsgatan*. Otryckt rapport i topografiska arkivet, Östergötlands museum. Linköping.

Lindqvist, G. 1960a. *Provundersökningar på tomt nummer 2 i kvarteret Rätten*. Otryckt rapport i topografiska arkivet, Östergötlands museum. Linköping.

Lindqvist, G. 1960b. *Undersökning av skelettgravar i Helgonagatan, Skeninge*. Otryckt rapport i topografiska arkivet, Östergötlands museum. Linköping.

Lindqvist, G. 1961a. *Angående den fortsatta undersökningen av Allhelgonakyrkan 1961 samt en kort redogörelse för en undersökning 1957 av tornets nordvästra hörn*. Otryckt rapport i topografiska arkivet, Östergötlands museum. Linköping.

Lindqvist, G. 1961b. *Undersökningar på byggnadstomt tillhörig Östgöta Lantmännens Centralförening, belägen på norra delen av stadsäga nr 273 i Skeninge*. Otryckt rapport i topografiska arkivet, Östergötlands museum. Linköping.

Lindqvist, G. 1961c. *Provundersökningar av brunnen på tomt nummer 2 i kvarteret Rätten*. Otryckt rapport i topografiska arkivet, Östergötlands museum. Linköping.

Ljungstedt, S. 1959a. *Rapport från utgrävningen av Allhelgonakyrkan i Skänninge under tiden 22/6–29/9 1959*. Otryckt rapport i topografiska arkivet, Östergötlands museum. Linköping.

Ljungstedt, S. 1959b. *Rapport från undersökningar i schakt i Pukebacksgatan Skeninge i september 1959*. Otryckt rapport i topografiska arkivet, Östergötlands museum. Linköping.

- Lorin, O. 1988. *Rapport från provundersökning av oregistrerad fornlämning på Dyhagen i Skänninge den 15/10 1988*. Otryckt rapport dnr 06983, Riksantikvarieämbetet, ATA i Stockholm.
- Lundberg, A. i manus *Kyrkorna kring Rödtornet i Vadstena*. Rapport Östergötlands museum.

M

- Menander, H. I manus. *"Den goda döden". En historisk arkeologisk studie av gravar och begravningspraxis i dominikankonventet S:t Olof i Skänninge*. Doktorsavhandling, Uppsala universitet.
- Myrberg, N. 1995. *Myntningen under Magnus Ladulås 1275–1290*. Seminarieuppsats, Numismatiska forskningsgruppen, Stockholms universitet.

N

- Nordahl, E. 1953. Rapport dnr 006150. Riksantikvarieämbetet, ATA i Stockholm.

O

- Olsson, N. 1944. *Rapport över iakttagelser i Dyhagen*. Otryckt rapport i topografiska arkivet, Östergötlands museum. Linköping.

R

- Rundkvist, M. 2008. *Prospektering vid Hovs kyrka*. Hovgården, 1:3, 1:6. 1:11, Hov socken, Östergötland. Rapport 24 april 2008. Otryckt rapport i topografiska arkivet, Östergötlands museum. Linköping.

S

- Schotte, A.S. 1942. *Murverksundersökning på tomt nummer 60a i kvarteret Skenabron 3*. Otryckt rapport i topografiska arkivet, Östergötlands museum. Linköping.
- Svedberg, V. 1979. *Provundersökning i kv Rådmannen i Skänninge*. Otryckt rapport i ATA Riksantikvarieämbetet i Stockholm.
- Svensson, K. 1979b. *Provundersökning av medeltida kulturlager Kv Sprättebrunn, Skänninge*. dnr 648 Riksantikvarieämbetet, ATA i Stockholm.
- Söderberg, A. & Gustafsson, N. B. 2005. Övrig metallurgirelaterad teknisk keramik. Manuskript. I bilaga till Feldt & Svarvar i manus. Rapport Östergötlands museum.

V

- Vretemark, M. 1983. *Jakt med dresserad rovfågel i Sverige under yngre järnålder*. Uppsats i påbyggnadskurs i arkeologi, särskilt nordeuropeisk. Stockholms universitet.
- Vretemark, M. 2010a. Osteologisk analys av benmaterial från kvarteret Fogden, Skänninge, RAÄ 5, Allhelgona socken. I Gustavsson, J. in print. Riksantikvarieämbetet. UV rapport.
- Vretemark, M. 2010b. Osteologisk analys av benmaterial från Skänninge 3:3, RAÄ 5, Allhelgona socken. Bilaga i Arfalk, K. in print.

Muntliga uppgifter

- Ann Catherine Bonnier 2008, Riksantikvarieämbetet.
- Anna-Lena Hallgren 2012, Stiftelsen Kulturmiljövård.
- Caroline Arcini Ahlström, Riksantikvarieämbetet, UV.
- Emma Karlsson 2012, Östergötlands museum.
- Viktoria Björkhager 2010, 2011, Östergötlands museum.
- Georg Haggren 2012, Helsingfors universitet.